

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРАТ «ПВНЗ «ЗАПОРІЗЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ
ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»

Кафедра теорії та практики перекладу

ДО ЗАХИСТУ ДОПУЩЕНА

Зав. кафедрою _____

к. ф. н., доцент П.О. Чуча

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

ОСОБЛИВОСТІ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ЛІНГВАЛЬНИХ
ЗАСОБІВ ВИРАЖЕННЯ ЕМОТИВНОСТІ
(НА МАТЕРІАЛІ НАУКОВО-ФАНТАСТИЧНОГО РОМАНУ ЕНДІ ВЕЙР
«АРТЕМІДА»)

Виконала

ст. гр. 112-М

Керівник

Доцент

_____

_____

Ю.О. Мазуренко

Н.І. Давиденко

Запоріжжя

2024

ПрАТ «ПВНЗ «ЗАПОРІЗЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ
ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»
Кафедра теорії та практики перекладу

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедрою _____

к. ф. н., доцент П.О. Чуча

«___» вересня 2023 р.

ЗАВДАННЯ
НА МАГІСТЕРСЬКУ ДИПЛОМНУ РОБОТУ
студентки гр. 112-М,
спеціальності «Філологія»
Мазуренко Юлії Олегівни

1. Тема: Особливості англо-українського перекладу лінгвальних засобів вираження емотивності (на матеріалі науково-фантастичного роману Енді Вейр Артеміда)

затверджена наказом по інституту № 02-25 від 05.12.2022 р.

2. Термін здачі студентом закінченої роботи: 13 січня 2024р.

3. Перелік питань, що підлягають розробці:

– розглянути концепт емоцій з точки зору сучасних наукових підходів;

– визначити основні види та джерела емотивності в художньому дискурсі;

- проаналізувати досліджуваний роман на предмет виявлення лінгвальних засобів за різними рівнями емотивності;
- проаналізувати та встановити особливості перекладу лексики з компонентом емотивності;
- проаналізувати науково-фантастичний роман Е. Вейр Artemis та його український переклад Артеміда здійснений Дмитром Кушніром (КМБУКС) у 2017 році;
- надати до розглянутих прикладів контекстуальний, перекладознавчий та статистичний аналіз.

Дата видачі завдання «04» вересня 2023 р.

Керівник магістерської роботи _____ Давиденко Н.І.

Завдання прийняла до виконання _____ Мазуренко Ю.

РЕФЕРАТ

Дипломна робота - 103 джерела літератури. Загальний обсяг роботи 106 сторінок.

Мета роботи полягає у аналізі та встановленні лінгвальних засобів вираження емотивності у сучасній англійській мові на матеріалі роману Е. Вейр Артеміда та її шляхів відтворення в українському перекладі.

Завдання роботи: уточнити зміст понять емотивність та емоційність; систематизувати сучасні наукові підходи до поняття емоцій та емоційних станів; визначити основні види та джерела емотивності в художньому дискурсі; з'ясувати лінгвальні засоби відтворення емотивності у сучасній англійській мові; проаналізувати науково-фантастичний роман Е. Вейр Artemis та його український переклад Артеміда здійснений Дмитром Кушніром (КМБУКС) у 2017 році, з метою виявлення специфіки передачі емоційного мовлення та шляхів його відтворення українською мовою; надати до прикладів обраних прикладів контекстуальний, перекладознавчий та статистичний аналіз.

Об'єкт роботи – роман Е. Вейр Artemis, який містить мовні засоби репрезентації емотивності на різних рівнях, аналіз лінгвальних засобів та перекладу, визначення перекладацьких трансформацій.

У роботі здійснено комплексне дослідження природи емотивності в художньому тексті; розроблено критерії виокремлення емоційних контекстів; визначено емоційні концепти як складові емоційних станів художніх персонажів.

ЕМОЦІЙНІСТЬ ЕМОТИВНІСТЬ, ЛІНГВАЛЬНІ ЗАСОБИ
ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙ ТА ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ, ПЕРЕКЛАД

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. КАТЕГОРІЯ ЕМОТИВНОСТІ У ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІНГВІСТИКИ	
1.1 Поняття емоції у філософії та психології та лінгвістиці.....	9
1.2 Поняття емоційність та емотивність.....	23
1.3 Лінгвальні засоби вираження емоцій.....	28
1.4 Інтенсифікатори як інструмент посилення емоцій.....	31
РОЗДІЛ 2. ЛІНГВАЛЬНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕМОТИВНОСТІ У РОМАНІ ЕНДІ ВЕЙР АРТЕМІДА	
2.1 Лінгвальні засоби на графічному рівні.....	42
2.2 Засоби прямого позначення на лексичному рівні.....	47
2.2.1 Дієслівні лінгвальні засоби.....	48
2.2.2 Адвербіальні лінгвальні засоби.....	52
2.2.3 Ад'єктивні лінгвальні засоби.....	55
2.2.4 Субстантивні лінгвальні засоби.....	57
2.3 Засоби непрямого позначення на лексичному рівні.....	60
2.4 Лінгвальні засоби на синтаксичному рівні.....	68
2.5 Перекладацькі трансформації.....	74
ВИСНОВКИ.....	87
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	90
ДОДАТКИ.....	

ВСТУП

У процесі людського спілкування мова виконує подвійну мету. Вона не тільки передає інформацію, але й відображає емоційний стан співрозмовника. Мовний аспект спілкування активно досліджувався протягом 20 століття, однак поняття «емоційність» ще довгий час здебільшого ігнорувалося. Питання вербалізації емоцій не стало центром інтересу лінгвістів до середини 70-х років, до зародження основ гуманістичної лінгвістичної парадигми, в якій людина є центральною фігурою, яка говорить і використовує мову.

Об'єктом нашого дослідження є емотивна за різними рівнями лексика в науково-фантастичному романі Енді Вейр «Артеміда», а предметом виступають триста одиниць відібраних методом суцільної вибірки.

Мета дослідження – проаналізувати засоби вираження емотивності в науково-фантастичному романі Енді Вейр «Артеміда».

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

- дослідити природу емоційності мови,
- дати характеристику засобам передачі емоцій в мовленні та художньому тексті,
- провести аналіз мовних одиниць у творі з метою виокремлення, систематизації та аналізу засобів передачі емоцій,
- визначити структурні особливості емотивних лексичних одиниць з опертям на фактичний матеріал дослідження,
- виокремити семантичні аспекти емотивного лексикону письменника на основі сформованої словникової вибірки.

Методи дослідження. Під час виконання роботи застосовувалися наступна методика, яка включає:

- традиційні підходи лінгвістичного аналізу мови,
- підходи спостереження та опису,

- аспекти контекстуального аналізу,
- методи прагматичного аналізу розглядаючи співвідношення між мовним наповненням реплік та намірами учасників комунікативного акту,
- метод кількісних підрахунків.

Матеріалом дослідження є один з фундаментальних творів письменника Енді Вейр «Артеміда»

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

1) здійснено комплексне дослідження природи емотивності в художньому тексті, що ґрунтується на методологічних засадах лінгвокультурології, лінгвопоетики та когнітивної лінгвістики,

2) розроблено критерії виокремлення емоційних контекстів у романі Е. Вейр;

3) визначено емоційні концепти як складові концептуального простору емоційних станів художніх персонажів;

4) виділено десять основних емоційних концептів: інтерес/хвилювання, щастя, печаль/біль, гнів, огида, презирство, страх, здивування, сором, провина;

5) визначено особливості емоційних станів художніх персонажів у фантастично-науковому романі Е. Вейр «Артеміда».

Практичне значення дослідження полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані у когнітивній лінгвістиці, спецкурсах з лінгвістики та культурології, курсових роботах з інтерпретації художніх текстів, дипломних та магістерських роботах.

Апробація результатів дослідження була проведена на щорічній конференції ЗІЕІТ в 2023 році. Публікація одноосібна.

Структура роботи дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи - 106 сторінок. Список використаних джерел містить 103 найменування.

РОЗДІЛ 1

КАТЕГОРІЯ ЕМОТИВНОСТІ У ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІНГВІСТИКИ

1.1 Поняття емоції у філософії та психології

Людські емоції та їхні механізми завжди були предметом наукових досліджень, оскільки вони відіграють важливу роль у житті кожної людини. Багато дисциплін такі як: психологія, філософія, медицина, лінгвістика, соціологія, етика, біохімія та література вивчали цей психологічне явище. Емоції вивчали: Аристотель, Б. Спіноза, К. Ізард, Р. Вудворт, У. Мак-Дугалл, О. Власова, Ч. Дарвін, Г. Кузенко. Аристотель у своїх книгах розглядає емоції як особливий вид пізнання, а стани задоволення чи болю пов'язувалися з ідеєю майбутнього добра чи зла. У філософській книзі Спінози «Етика», присвяченій онтологічним питанням, велика увага приділяється думці та емоції. У межах емоційних станів вчені виділяють п'ять основних типів емоцій: «бажання», «радість», «смуток», «подив» і «презирство». За В. Мак Дугаллом регуляторну функцію людської діяльності виконує інстинкт і його спонукальна сила прихована в емоціях [7, с. 31]. Іншими словами, емоції зводяться до інстинктів. Більшість дослідників, які працюють з емоціями (наприклад, К. Ізард, Р. Плутскі, П. Екман, С. Томкінс), розвивали положення про базові емоції з еволюційної точки зору.

Ще на початку XIX ст. В. фон Гумбольдт наголошував на тому, що мова як продукт активної діяльності людини наскрізь пронизана почуттями, вона не просто засіб спілкування, взаєморозуміння, а справжній світ, який поєднує зовнішню дійсність із внутрішніми інтенціями, внутрішнім світом людини [4, с. 20]. До цього моменту в мовознавстві накопичено великий

досвід дослідження виразності тексту в його зовнішньому вигляді, детально досліджено і задокументовано різноманітні прийоми і засоби вираження експресивності в зовнішній формі тексту. Також мовознавці цікавляться класифікацією емоційної лексики, емоційністю синтаксису, художнього письма, розрізненням вербального та невербального вираження емоцій, а також специфікою культури. Дослідження методів такого впливу становить інтерес для лінгвістів, а також інших учених, пов'язаних з гуманітарними дисциплінами, включаючи лінгвістику.

Людський досвід сповнений емоцій, які є фундаментальними й універсальними. Люди стикаються з величезною кількістю емоційних станів, починаючи від задоволення, отриманого від виконання повсякденних обов'язків, і закінчуючи стражданнями, які відчувають після втрати дорогої людини. Отже, сфера відчуттів і емоцій потребує всебічного й ретельного вивчення не лише з точки зору фізіологів і психологів, а й з точки зору лінгвістів. Останню групу особливо цікавлять лінгвістичні механізми, які використовуються для артикуляції почуттів мовця та здійснення впливу на емоційну сферу слухача.

На основі дарвінської еволюційної теорії базові емоції вважаються первинним адаптивним механізмом. Базові емоції - це первинні адаптивні механізми, які розвивалися в психіці протягом історії і є основою, на якій формуються більш складні механізми. Емоції найбільш детально вивчені в психології, але в емоційній психології немає єдиної теорії емоційних станів, і різні автори по-різному трактують термін «емоція». Наприклад, К. Іззард підкреслював, що емоції є складними процесами, які мають нейрофізіологічний, нервово-м'язовий та феноменологічний феномен. Нейрофізіологічний феномен визначається електричною активністю нервової системи (кори, гіпоталамуса тощо). Нервово-м'язові феномени - це переважно мимічна активність, пантомімічні, вісцеральні, ендокринні та іноді вербальні реакції. На феноменологічному рівні емоції виникають як переживання, що мають пряме значення для суб'єкта.

Хоча інтерпретації поняття емоції варіюються залежно від теоретичної бази наукового дослідження, основні поняття афективної психології є загальноприйнятими. Зокрема, емоції - це переживання ставлення людини до навколишнього світу і є формою оціночної діяльності мозку. Почуття, пов'язані із задоволенням вищих соціальних потреб, часто називають емоціями: інтелектуальними, моральними, естетичними. Сильні емоції, які виникають раптово, називаються афектами, а настрої – це емоційні стани, які тривають довгий час. Соціальна цінність людських емоцій визначається потребами, які викликають той чи інший емоційний стан. У випадках, коли задоволення важливих для людини потреб постійно порушується, виникає стійке негативне напруження, тобто емоційний стрес. Функції емоцій в організмі людини включають мотивацію та регуляцію, комунікацію та захист.

Мотиваційно-регулювальна функції проявляються в тому, яку роль емоції відіграють у мотивації людської поведінки. Емоції можуть керувати поведінкою замість думки. Комунікативна функція полягає в тому, що емоції, а точніше спосіб вираження емоцій, передають інформацію про психічний і фізичний стан людини. Емоції допомагають нам краще розуміти один одного. Спостерігаючи за змінами емоційних станів, можна оцінити, що відбувається в психіці людини. Сигнальні функції запускаються рухами (міміка, жести, пантоміміка), які виражають емоції і служать сигналами про стан потреб людини. Життя без емоцій так само неможливе, як і життя без почуттів. Захисна функція виражається в тому, що емоції здатні захистити людину від небезпеки, про що свідчить їх раптова поява як швидка реакція організму. Встановлено, що чим складніша організація організму, чим вище він стоїть на еволюційних сходах, тим багатша і різноманітніша гама емоцій, які він може переживати.

У процесі управління поведінкою людини беруть участь емоції та афекти, які виконують різні функції і втручаються в поведінку людини як на етапі розпізнавання потреб і оцінки ситуацій, так і на етапі прийняття рішень

і оцінки отриманих результатів. Тому розуміння механізмів управління поведінкою людини вимагає розуміння емоційно-афективної сфери людини та її ролі в цьому управлінні. Розглянувши різні трактування емоцій науковцями та визначивши основні функції емоцій, можна зробити висновок, що емоції є результатом відповідних нейрофізіологічних процесів і є реакцією людського організму на внутрішні та зовнішні подразники, ситуації та проблеми, які виникають у житті людини. Через емоції люди виражають своє ставлення до того, що відбувається, своє задоволення або незадоволення. Люди не лише сприймають навколишній світ, але й впливають на нього. Люди приймають певне ставлення до всіх об'єктів і подій. Люди відчують смуток, радість, горе або піднесення, коли слухають музику, читають книгу, розмовляють з друзями або відповідають на запитання в класі. Переживання, які показують, як люди ставляться до свого оточення і до себе, називаються емоціями. Людські емоції надзвичайно різноманітні та складні і можуть бути негативними (наприклад, страх, відраза, гнів, жах) або позитивними (наприклад, любов, радість, задоволення, захоплення. Будь-які емоції активують нервову систему, й у крові з'являються біологічно активні речовини та змінюється діяльність внутрішніх органів. Емоції - це психічні стани і процеси, які є відповідними реакціями на зовнішні і внутрішні подразники у людини і вищих тварин, що проявляються у вигляді задоволення, незадоволення, радості, гніву, страху тощо. Емоції виявляють позитивне чи негативне ставлення людини до навколишнього середовища.

Кожна людина не тільки сприймає явища та предмети, що її оточують, а й формує певне ставлення до них. Природа, твори мистецтва, науки, спілкування з іншими людьми, власна праця викликають у людини різні емоції: радість, любов, захоплення, повагу, гнів, страх, смуток. Без емоцій цілеспрямована людська діяльність була б неможливою. Спіноза писав у своїй книзі Етика, що емоції... збільшують або зменшують здатність організму до дії [21, с. 31].

Американський фізіолог У. Кеннон підкреслював мобілізуючу роль емоцій у готовності організму витратити енергію: З припиненням травної діяльності вивільняється енергія, накопичена для інших частин тіла, кров приливає зі шлунка до органів, що беруть участь у м'язовій діяльності, частішає серцебиття, відбувається глибоке дихання, розширення бронхів, швидке відновлення організму. Всі ці зміни безпосередньо служать для адаптації організму до інтенсивних витрат енергії, необхідних під час страху, гніву і болю [16, с. 77]. Емоції як адаптивне явище визнають і багато сучасних вчених. Емоції притаманні і вищим тваринам, але в основному вони пов'язані із захистом від ворогів, добуванням їжі, сексуальним потягом і турботою про потомство. Ці емоційні функції притаманні і людині. Однак, на відміну від тварин, розвиток емоцій у людини в основному пов'язаний з впливом соціальних факторів. Це і є вплив соціальних факторів. Існує два основних типи емоцій: позитивні та негативні. Позитивні емоції - це позитивна оцінка об'єкта або явища (наприклад, радість, захоплення, любов). Вони розширюють кровоносні судини, підвищують інтенсивність енергетичного обміну, підвищують температуру тіла і покращують фізичну та розумову працездатність. Таким чином, люди мотивуються до дій і досягають корисних результатів.

Негативні емоції виникають, коли бракує інформації або коли людина зазнає невдачі. Негативні емоції є протилежністю позитивним емоціям. Однак вони стимулюють людську активність і дають змогу долати перешкоди. Первинні (люди, як і тварини, народжуються з певними емоційними реакціями; тривога і страх є проявами потреби самозбереження; гнів - результат обмеження потреби в русі і дії; задоволення - реакція задоволення від задоволення потреби тощо); не пов'язані з важливими потребами (наприклад, провина, зарозумілість, образа, сором, заздрість). Емоції проявляються як емоційні реакції, ставлення та стани. Емоційні реакції, такі як посмішка, сміх, страх, гнів, плач, хвилювання, імпульсивна поведінка і повна бездіяльність, тісно пов'язані з подією, яка їх викликала. У

крайніх випадках виникає так званий афект, коли людина не може контролювати ситуацію.

Виникають специфічні емоції з бурхливими і сильними реакціями (наприклад, гнів або страх), які називаються афектом. Ці реакції не контролюються свідомістю, і тому їх важко контролювати. Переключення на інший вид діяльності (фізичну роботу) може зменшити емоційне напруження. У певних ситуаціях емоційні реакції слід придушувати: Якщо хтось сказав чи зробив щось погане, не варто сміятися чи вихвалитися. Емоційні стани - це довготривалі переживання, які є наслідком сильних емоційних реакцій. До них відносяться тривога, хвилювання, депресія і страх. Емоційні стани - це психічні явища, які можуть змінюватися. Веселий настрій може змінитися на сумний, спокійний - на тривожний, а депресивний - на активний. Емоції визначають настрій людини. Настрої - це стійкі, досить тривалі емоційні стани. Причини того чи іншого настрою не завжди можна зрозуміти.

Причини залежать від фізичного здоров'я та здатності пам'яті підсвідомо викликати попередні емоції. Недосягнення цілей або тривалі конфліктні ситуації можуть призвести до тривоги, депресії та агресивної поведінки. Реалістична оцінка ситуації та відповідні вольові зусилля можуть допомогти подолати ці стани. Емоційні стосунки спрямовані на конкретну людину, процес або об'єкт. До них належать любов, ненависть, пристрасть, ревності, одержимість і заздрість. Емоційні стосунки призводять до різних емоційних станів. Найпоширенішим є поділ емоцій на позитивні, негативні та нейтральні (за формою переживання).

На цей поділ варто звернути увагу. Коли певні об'єкти або події навколишнього середовища задовольняють наші потреби, вони викликають позитивне ставлення і відповідно виникають позитивні емоції. З іншого боку... Якщо речі не задовольняють наші потреби, виникає негативне ставлення і негативні емоції. Є й інші категорії емоцій. Ця класифікація емоцій базується на характері їхнього впливу на організм. Тут розрізняють

тонізуючі та гальмівні емоції. Тонізуючі емоції (грец. *stenos* - сила) підвищують енергію, активність і життєвий тонус, викликаючи бадьорість і ентузіазм. До них відносяться радість, ненависть і захоплення. Астенічні емоції (грец. *asthenos* - слабкість, безпорадність) зменшують енергію та активність і пригнічують життєдіяльність. До них відносяться смуток, туга і меланхолія. Деякі емоції викликаються як астенічними, так і стеничними (страх, смуток) емоціями. Все залежить від індивідуальних особливостей людини. До базових емоцій (за К. Іззардом) належать [76, с. 50]:

1. Цікавість - позитивна емоція, яка мотивує до навчання, розвитку навичок і вмінь, творчих прагнень

2. Задоволення - позитивне емоційне збудження, яке виникає, коли з'являється можливість повністю задовольнити нагальну потребу, задоволення якої є малоймовірним або невизначеним.

3. Гнів: може викликати бажання покарати або може мобілізувати сили та надати впевненості у правильності своїх дій.

4. Горе - емоція, що виникає через складний комплекс причин, пов'язаних з незворотною втратою життя.

5. Відраза - часто зустрічається разом з гнівом, але має свої симптоми і переживається інакше. Відраза - це бажання виключити когось або щось.

6. Презирство - емоція, яка відображає втрату значущості інших людей або групи в цілому для індивіда і почуття переваги індивіда над іншими.

7. Страх - переживання, викликане прямим або непрямим знанням про реальну або уявну загрозу, очікуванням невдачі в дії. Очікування невдачі в ході дії залежить від ситуації. Страх вважається однією з найбільш негативних емоцій. Страх може паралізувати людину, але може і мобілізувати енергію.

8. Сором - проявляється як переживання невідповідності (реальної чи уявної) між нормами поведінки та реальними оцінками і передбачає звинувачення інших або різкі негативні оцінки. Сором мотивує бажання сховатися, зникнути.

9. Провина - це емоція, схожа на збентеження, оскільки вона виникає внаслідок розбіжності між очікуваною та реальною поведінкою. Однак, якщо сором може бути результатом будь-якого проступку, то провина виникає тоді, коли людина відчуває особливу відповідальність за моральне чи етичне правопорушення.

10. Подив - це раптове посилення нейронної стимуляції, що виникає внаслідок несподіваної події. Виникнення цієї емоції сприяє негайній орієнтації всіх когнітивних процесів на об'єкт, що викликає здивування. Деякі автори також виділяють різні групи інтелектуальних емоцій. До інтелектуальних емоцій відносять задоволення, сумнів, здогад, подив і довіру. Ці емоції можуть бути як позитивними, так і негативними. Зрозуміло, що інтелектуальні емоції пов'язані з процесом творчості.

У сучасних науковців, які аналізували проблему розмежування понять «емоція» та «афект» були різні думки щодо цього. Перша група дослідників ототожнювала або трактувала емоції та афекти однаково і давала їм однакові визначення (У. Мак-Дугалл, В. Квінн, П. Куттер). Не викликає заперечень той факт, що емоції та почуття взаємопов'язані. Терміни «емоція» і «почуття» часто вживаються як синоніми. У. Мак-Дугалл намагався розмежувати поняття «емоція» і «почуття», але зіткнувся з певними труднощами [54, с. 45]. Люди мають певне ставлення до всього, що відбувається навколо них, і це призводить до виникнення певних почуттів та емоцій. Одна й та сама подія може викликати різні почуття та емоції у різних людей. Кожна людина щось любить, до чогось байдужа, а щось ненавидить. Всі знають, що таке емоції, але не всі можуть їх пояснити. Це тому, що, незважаючи на важливу роль, яку вони відіграють в управлінні поведінкою людини, тема емоцій в науці досі оповита таємницею і залишається багато в чому непоясненою.

Друга група авторів розрізняла почуття та емоції. Наприклад, В. Вундт розрізняв об'єктивні та суб'єктивні елементи відчуття; перше - це просто відчуття, друге - проста емоція [11, с. 13-15]. Однак його характеристики дозволяють припустити, що він описував емоційні переживання і почуття, а

не емоції. Однак емоційні переживання були поділені на прості (нижчі) та складні (вищі) і стали називатися емоціями; за Б. Спінозою, емоції - це узагальнені переживання, властиві людині, і ставлення до людських потреб, задоволення або незадоволення яких може викликати позитивні або негативні емоції, такі як «радість», «любов», «гордість», «смуток», «гнів», «сором» і т.д.

Емоції - це внутрішнє ставлення людини до того, що відбувається в її житті, до того, чого вона навчилася і що зробила, а емоції переживаються по-різному. Моральні (етичні) емоції описують ставлення людини до роботи, інших людей, країни, сім'ї та самої себе. До моральних емоцій належать любов, гуманізм, патріотизм, чуйність, справедливість, гідність і сором. Різноманітність моральних емоцій відображає різноманітність людських стосунків. Найвищою формою морального почуття є «любов до добра». Моральні почуття регулюють поведінку людини. Якщо людина поводиться відповідно до встановленого кодексу поведінки, вона відчуває себе задоволеною і захищеною. Якщо поведінка людини не відповідає суспільно визнаним і загальноприйнятим нормам, вона відчуває сором і збентеження.

Емоції - це тимчасове переживання деякими людьми більш стійких почуттів, які є реакцією людини на зовнішні та внутрішні подразники, що проявляються у вигляді задоволення чи незадоволення, відрази, відчаю чи радості. Емоції супроводжують майже всі види життєдіяльності і відображають характер і значення подій та явищ у формі безпосереднього переживання. Прикладами є радість і гнів, сором, образа і любов.

Емоції є одним з основних механізмів внутрішньої регуляції психічної діяльності, тобто поведінки людини, спрямованої на задоволення певних потреб. Іншими словами, все, що так чи інакше пов'язане із задоволенням потреб людини, викликає спектр емоцій. Позитивні емоції виникають тоді, коли задовольняється бажання. Негативні емоції виникають, коли виникають перешкоди на шляху до задоволення потреб. Емоції, які охоплюють весь спектр людських переживань, від глибокого болю до високої радості та

відчуття соціальної життєздатності, можуть бути позитивним фактором життя, посилюючи фізичну активність, або негативним фактором, гальмуючи будь-яке функціонування.

Основними параметрами, за якими дослідники розрізняють емоції та афекти, є наступні:

- 1) емоції є зовнішньо видимими,
- 2) емоції тривають недовго,
- 3) емоції є узагальненням почуттів,
- 4) емоції завжди необхідні.

Кожна людина має власну емоційну систему, власну базову емоційну палітру, в якій вона сприймає світ насамперед. Сукупність людських емоцій - це прояв у формі безпосереднього особистого переживання ставлення людини до світу і, перш за все, до інших людей. Іншими словами, емоції - це переживання людиною ситуації, причому емоції, що виражають оціночне ставлення людини до того, що відбувається навколо, можуть швидко з'являтися і зникати (наприклад, почуття радості). Емоції - це переживання людиною певних життєвих явищ (наприклад, почуття любові) і характеризуються тривалими емоційними переживаннями.

Кількість і типи емоційних реакцій обговорювалися століттями. Аристотель розрізняв «любов» і «ненависть», «бажання» і «огиду», «надію» і «відчай», «боягузтво» і «сміливість», «радість» і «сум», «гнів» і «печаль». Представники давньогрецької філософської школи стоїцизму стверджували, що в основі емоцій лежать два блага й два зла, і їх слід розділити на чотири основні пристрасті: «бажання», «радість», «смуток» і «страх». Багато вчених намагалися класифікувати емоційні стани як універсальні. Вундт виділив три характеристики:

- 1) приємний тон, тобто ознаки емоцій - позитивні/негативні емоції;
- 2) готовність до дії - розслабленість/напруженість;
- 3) рівень активації - спокій/збудження.

А. Вежбицька класифікувала типи емоцій наступним чином:

- 1) емоції, пов'язані з «поганим» («смуток», «нещастя», «горе», «відчай»)
- 2) емоції, пов'язані з «хорошими речами» («радість», «щастя», «задоволення», «хвилювання»); та
- 3) емоції, пов'язані з поганими вчинками людей, які викликають негативні реакції («образа», «гнів», «лють», «шаленство», «божевілля»);
- 4) думки про себе, почуття, пов'язані з самооцінкою («жаль», «провина», «сором», «приниження», «збентеження», «гордість», «перемога»)
- 5) емоції, пов'язані зі ставленням до інших («любов», «ненависть», «повага», «жалість», «ревнощі»). Емоції за своєю природою можна поділити на первинні (базові) та вторинні. Первинні (базові) емоції - це примітивні емоційні процеси, які складають розмаїття емоційного життя людини, притаманні всім людям і однаково часто зустрічаються у представників різних культур, що живуть на різних континентах. Базові емоції є вродженими і є основою для формування більш складних емоційних процесів, станів та емоційно-особистісних якостей.

На думку К.Е. Ізарда, «базовий» характер емоцій визначається за такими критеріями:

1. Вони обумовлені еволюційно-біологічними процесами.
2. Вони не залежать від природи емоцій.
3. Базові емоції супроводжуються тривожністю людини;
4. Специфічна конфігурація міміки;
5. Створюють ефект, який полегшує адаптацію людини та організовує мотивацію і вплив.

До цих критеріїв К. Ізард відносить емоції «радісті», «смутку», «гніву», «відрази», «презирства» і «страху». Почуття сорому також входить до цього списку. Дослідники пропонували списки для різних базових емоцій, але єдиного загальноприйнятого списку поки що не існує. Екман виділив сім базових емоцій: «радість», «здивування», «смуток», «гнів», «відраза», «презирство» і «страх». Американський психолог Р. Вудворт запропонував лінійну шкалу емоцій, яка відображає весь континуум емоційного

вираження: «любов», «радість», «здивування», «страх», «біль», «гнів», «відраза» і «презирство».

К.Є. Иззард розділив емоції на позитивні та негативні і визначив такі базові емоції:

1) інтерес/захоплення - позитивні емоції, які мотивують до навчання, розвитку навичок і вмінь, активізації когнітивних процесів і стимулювання допитливості;

2) задоволення - пробудження позитивних емоцій, що виникає при повному задоволенні нагальної потреби. Суб'єктивно це найбажаніша емоція, радість є результатом послаблення негативних факторів;

3) горе/біль - емоція, викликана комплексом причин, пов'язаних із втратою життя; це найбажаніша з усіх емоцій і є наслідком послаблення негативних чинників

4) гнів - почуття, пов'язані з очевидною невідповідністю поведінки інших людей етичним і моральним нормам;

5) відраза - емоція, яка часто виникає разом із гнівом. Відраза - це бажання виключити когось або щось;

6) презирство - емоція, що виражає деперсоналізацію інших або групи в цілому, втрату значущості особистості та відчуття переваги над ними

7) страх - емоція, викликана прямим або непрямим знанням про реальну або уявну небезпеку, очікуванням невдачі

8) здивування - раптове підвищення нервового збудження після несподіваної події;

9) сором - виникає як переживання невідповідності між нормою поведінки і реальною поведінкою та очікування від співрозмовника критичної або різко негативної оцінки інших;

10) провина - виникає як переживання конфлікту між нормою поведінки і реальною поведінкою та очікування від співрозмовника критичної або різко негативної оцінки інших. Провина виникає у випадках порушення моральних чи етичних норм або в ситуаціях, коли людина відчуває особисту

відповідальність. К. Ізард та П. Екман описують наступні характеристики базових емоцій:

1. Чітко виражена інтенсивність (вираження надзвичайної радості, смутку, страху тощо).
2. Обмежена тривалість (до моменту безпосередньої дії або згадування причини);
3. Усвідомлення причини емоції;
4. Асоціація з певним об'єктом або ситуацією (прослуховування певної музики, читання певної книги, зустріч з кимось, купівля певної речі);
5. Полярність (емоції, що утворюють протилежні пари за якістю переживання: «радість» і «смуток», «гнів» і «страх», «задоволення» і «відраза» тощо).

Вторинна емоція не така властива, як первинна емоція, і її вираз на обличчі не є загальновизнаним. Інші частини мозку беруть на себе обробку вторинних емоцій, для цього потрібне мислення вищого рівня, тому ці емоції не є автоматичними. За класифікацією Д. Еванса вторинні емоції - це провина, сором, збентеження, гордість, заздрість і ревності [2001]. Ці емоції формуються з часом, розсіюються довше, і вони є міжособистісними, оскільки вони в основному переживаються стосовно інших людей, які є реальними чи уявними. Люди можуть вагатися з приводу темряви, але відчувати незручність через невдалий коментар, зроблений матір'ю, або можуть бути збентежені думкою про поганий виступ перед натовпом.

Наведена вище класифікація первинних (базових) і вторинних емоцій показує, що в сучасній науці немає єдиного критерію для класифікації емоцій.

Лінгвістика тексту бере до уваги мову ідентифікації емоцій і мову емоційного вираження. Іншими словами, емоція - це психологічна категорія, а емоційність - лінгвістична категорія. Немає сумніву, що люди використовують мову не лише для того, щоб робити заяви, фіксувати щось, організувати певні речі, але й для того, щоб виражати різні емоційні стани

та ставлення до світу, а також емоційно підсилювати свої висловлювання. Спостереження показують, що експресивна мова насамперед характеризує емоційний стан мовця. Таке використання мови є експресивним, і в цьому контексті науковці часто говорять про експресивну функцію мови. Емоційність у художніх текстах реалізується компонентами тексту, тобто вплетеними в текстову тканину індикаторами емоційності, такими як емоційні слова, речення тощо. Науковці вважають, що не існує тексту без емоцій. Це пояснюється тим, що будь-який текст може впливати на свідомість і поведінку читача. Емоційність у текстах є відображенням різних аспектів людської емоційності, а також особливістю мовних і писемних засобів, які відіграють роль у передачі емоційного змісту.

Емоційний текст - це один або кілька текстів, які передають емоційну інформацію (або тільки емоційну інформацію) з факультативною інформацією за допомогою принаймні одного емоційного засобу (лінгвістичного або сублінгвістичного (фонетика)) і виражають певну емоцію, яка може бути більш-менш зрозуміла всім комунікантам у даній ситуації. Його розуміють як експресивне речення. Розрізняють вербальні та невербальні елементи емоційних текстів. Отже, емоційність як текстова категорія реалізується через сигнали емоційності:

- 1) коли в художньому тексті використовуються емоційні мовні засоби;
- 2) через незвичну символічну образність, що використовується в тексті;
- 3) незвичне використання мовних символів.

Таким чином, емоційність художнього тексту як одна з основних характеристик художнього тексту пов'язана з емоційними елементами, які він втілює, і реалізується через емоційно забарвлені текстові компоненти, що втілюють емоційні інтенції автора та моделюють можливі емоції реципієнта у зв'язку зі сприйняттям та аналізом реалій тексту, оскільки вони реалізуються в тексті. Автори та персонажі - дві основні категорії літературних текстів. Обидві вони завжди займають центральне місце в художніх творах. Емоції, якими автор наділяє персонажів, постають у тексті

об'єктивно реальними, тоді як емоції, які переживає і висловлює автор, є суб'єктивними. У зв'язних текстах рівень свідомості персонажів і рівень свідомості автора гармонійно переплітаються і формують емоційну складову тексту.

Однак слід зазначити, що образи автора і персонажів часто перебувають у конфлікті і не є рівнозначними. Сукупність емоцій у тексті - це своєрідна динамічна множинність, яка змінюється протягом сюжету. Емоції відображають внутрішній світ персонажів у різних ситуаціях і в їхніх стосунках з іншими персонажами. Виокремлення словника емоцій з тексту та аналіз їх окремо від тексту може дати лише поверхневе уявлення про значення сукупності реалізованих у тексті емоцій, таких як гомогенність і гетерогенність, однорідність і політональність. На наш погляд, основна складність у роботі з емоційними елементами тексту полягає в багатогранній оцінці його емоційності. Емоції характеризують усі компоненти комунікативної ситуації, а інформація про них подається в тексті в стислому вигляді. З одного боку, емоційні тексти є різновидом тексту зі своїми змістовими та структурними особливостями. У цій якості емоційність розуміється як афективна природа тексту і розглядається в контексті таких змістових характеристик, як тематична структура, модальність, тональність та оцінка. Це пояснюється тим, що емоційна сфера особистості людини є рушійною силою, яка спрямовує і регулює процеси пізнання і мислення.

Цей факт, доведений психологами, дозволяє орієнтуватися на мотиваційну сферу свідомості індивіда при визначенні смислових одиниць та смислових менеджерів тексту. Варто підкреслити, що позиція текстового афекту є недостатньо вивченою в сучасній лінгвістиці. Як наслідок, його часто ототожнюють з експресією та оцінкою, хоча існують численні наукові праці та дослідження вітчизняних і зарубіжних дослідників. Ми також вважаємо, що складність вивчення явища текстової емоційності в лінгвістиці зумовлює існування різних підходів до нього. Кожен підхід формує власну

концепцію текстової емоційності, використовує власну термінологію та методи дослідження, що ускладнює розуміння досліджуваного явища.

1.2 Поняття емоційність та емотивність

Аналізуючи емоційність як категорію, необхідно враховувати особливості текстової семантики, а також природу людських емоцій. Тому концептуальне моделювання емоційності враховує три складові:

- тематичний (наявність у художньому тексті інформації, що викликає емоції);
- заангажованість (втілення емоційної інтенції автора в тексті);
- імпліцитність (можливість емоційної реакції читача на реалії тексту).

У лінгвістиці немає повного і чіткого визначення поняття емоційності.

Наприклад, О. Селіванова розуміє емоційність у сучасній лінгвістиці як складову конотативного компонента в семантичній структурі мовної одиниці. [52]. Сентиментальність може також формувати конотацію значень слів, що створює протиріччя в оцінці значення і конотації в межах встановлених меж між значенням і конотацією. І. М. Литвинчук називає емотивність «результатом інтелектуальної інтерпретації емоційності, переданої в мові та мовленні»; М. В. Гамзюк розуміє емотивність як мовне вираження почуттів; І. М. Литвинчук називає емотивність «результатом інтелектуальної інтерпретації емоційності, переданої в мові та мовленні». Емоції є об'єктом сентиментального мислення. Дослідниця зазначає, що детальний аналіз цього об'єкта дозволяє глибше проникнути в природу емоційності [37].

Більше того, існують слова з емоційним потенціалом, який проявляється лише в контексті. На думку М. В. Гамзюк, ці слова не є емоційними, але в процесі функціонування вони реалізують свій потенціал і поповнюють запас емоційної лексики; М. В. Гамзюк визначає «емотив» як мовну одиницю, основною функцією якої є вираження емоцій мовця, тобто ця здатність

емотивності (тобто її конотації) однаково відображається як у відправника, так і в одержувача мови, а при заміні цієї одиниці синонімом емоційний характер інформації зникає (знімається).

Щодо функцій емотивних слів, то науковці вважають, що основною функцією емотивних слів є вираження емоцій. Однак емоційні слова мають також функцію впливу, яка реалізується тоді, коли емоційні слова мають певну мету. Крім того, до функцій емоційної лексики належить також оцінна функція: На думку В.А. Чаваненко, оцінка є обов'язковим елементом емоційного висловлювання і завжди є емоційною; він розглядає емоційну експресію в мові як експресивну форму соціальної оцінки. Ця типологія не є ні загальною, ні внутрішньомовною, оскільки принципи класифікації емоційних виразів ще не розроблені. Принцип віднесення слів до слів емоцій ґрунтується насамперед на суто зовнішніх, тобто формальних, властивостях. Якщо слово виражає або може виражати типологічну емоцію, інакше кажучи, якщо воно може бути використане для її вираження, то воно є емоційним. Слід зазначити, що емотивні слова також викликають емоції, тобто мають два аспекти:

1. Сторона мовця (вираження емоції);
2. Сторона почуття (викликання емоції).

На даному етапі розвитку лінгвістики домінує антропоцентрична парадигма досліджень. Ця парадигма розглядає мову як тісно пов'язану з мовцем і надає пріоритет факторам, які дозволяють суб'єкту комунікативної діяльності успішно використовувати мову для досягнення своїх цілей. Це пояснюється тим, що люди відчують емоції і схильні виражати їх за допомогою мовних засобів, фіксуючи в мові свої почуття, свій розум, свій об'єктивний і необ'єктивний світ і своє ставлення до інших. Вивчення взаємозв'язку між мовною системою та емоційною сферою людини сприяло формуванню самостійної галузі мовознавства - емотиології. Антропоцентрична та емоційна спрямованість сучасної лінгвістики спонукала вчених до вивчення мовних засобів вираження емоцій, оскільки

емоції часто становлять мотиваційну основу людської діяльності. Питання емоційності мови стало одним із провідних із розвитком гуманістичної лінгвістичної парадигми, яка фокусується на мові та психології носіїв і користувачів мови. Важливими стали питання «вербалізації та концептуалізації мови», «категоризації емоцій», виникнення емоцій, «чи виникають вони зі слів і речень, чи з мовця» і «чи є вони лінгвістичними або когнітивними концептами».

Існує два способи вираження емоцій: вербальний (за допомогою мови) і невербальний (міміка, пантоміміка, жести тощо). Вербальні способи вираження емоцій перевершують невербальні за багатьма характеристиками, такими як «надійність, швидкість, безпосередність, ступінь ясності і якість (сила) декодування одержувачем». Згідно з дослідженням професорів Бердсфута і Мейерабіана, на мовний словниковий запас припадає менше 35% спілкування, тоді як невербальні засоби комунікації передають понад 65% інформації. Це пояснюється тим, що мова набагато слабша за реальність. Крім того, вербалізація емоцій не є коректною, оскільки емоції не виходять назовні в чистому вигляді. К. Стівенсон пропонує розрізняти лексику, яка виражає тільки емоції, і лексику, яка виражає почуття. Інші дослідники (В.А. Чабаненко) проаналізували слова, що виражають емоції, і класифікували їх на три групи

- 1) мовні одиниці, які безпосередньо виражають емоції (емоційні експресиви);
- 2) слова, які називають або характеризують емоції людини;
- 3) мовні одиниці, які можуть виражати і передавати емоційне ставлення мовця до будь-якого об'єкта чи явища.

Дослідники підкреслюють, що такі слова завжди містять певні характеристики об'єкта та емоційне ставлення до нього. До цієї групи емоційних слів належать слова із суфіксом на позначення суб'єктивної оцінки. Переважним поглядом на класифікацію емоцій є те, що емоції чітко поділяються на дві, а саме: негативні та позитивні. Порівняння лексики з цієї

точки зору показує, що в багатьох мовах вирази емоцій з негативним оцінним значенням кількісно переважають над виразами з позитивним оцінним значенням.

Існують й інші класифікації емоцій. Наприклад, Ч. Іззард розрізняє такі емоції, як щастя, здивування, сум, відраза, гнів і страх. Проте більшість науковців все ж класифікують емоції на позитивні та негативні. Це класифікація є дещо загальною, а самі поняття «позитивних» і «негативних» емоцій потребують уточнення. Негативні емоції включають гнів, смуток, огиду та лють. Спалахи гніву або страху можуть сприяти виживанню, тоді як невиправдані та ірраціональні спалахи гніву можуть спричинити виникнення негативних емоцій. Переживання гніву супроводжується зміною кольору шкіри (від червоного до блідо-білого), напруженням вен на лобі та шиї, розширенням ніздрів, стисканням губ, гучним голосом і мобілізацією сил для боротьби або агресії.

Людське мислення та комунікативна діяльність є унікальними засобами вираження оцінок, емоцій та афектів. Тому цілком зрозумілим є інтерес багатьох науковців до вивчення взаємопов'язаних семантичних категорій оцінки, емоційності та експресивності, які надають реченням емоційного забарвлення. Експресивність визначається в Лінгвістичній енциклопедії як «сукупність семантичних і стилістичних особливостей, які дають змогу мовній одиниці здійснювати комунікативний акт як засіб вираження суб'єктивного ставлення мовця до змісту мови та іншої людини». Експресивність пов'язана з властивістю людини підвищувати виразність і впливовість своїх висловлювань; В.К. Харченко зазначає, що експресивність ґрунтується на невідповідності певних мовних засобів мовним критеріям, а тому ця категорія зумовлена такими чинниками, як образність, інтенсивність (ознака, дія). Експресивна сила може міститися в значенні окремого слова (таке слово є синонімом нейтральної назви явища чи поняття) або створюватися описово (контекстом). Контекст може бути організований таким чином, що слово одночасно впізнається і в прямому, і в переносному

значенні. Такий конфлікт між двома значеннями значно підвищує експресивність слова.

Емоційність не завжди є експресивною і може мати нейтральне вираження. Більше того, експресивність породжується не лише емоціями, але й думками, розумом, волею, етикою та естетикою, а також певним світоглядом мовця. Отже, експресивність є набагато ширшим поняттям, ніж емоційність, і може охоплювати мовні вирази з усіх сфер життя, а не лише емоційні. Оцінка є універсальною категорією, що виражає позитивне чи негативне ставлення мовця до змісту висловлювання і виявляється у значеннях слів, вигуках, частках, у всій лексиці, словосполученнях, мовленнєвих актах та аксіологічних категоріях. Оцінювання пов'язане з логічними категоріями цінності та оцінки. Під цінністю розуміють як зовнішні явища (предмети, дії, події), так і продукти розумової діяльності (ідеї, поняття), тобто те, що оцінюється, є об'єктом оцінки. Оцінка - це психічний акт, що виражає оцінне судження суб'єкта про цей об'єкт.

Т.І. Вендіна виділила три види оцінки: оцінка - дія, що відображає безпосереднє чуттєве сприйняття зовнішнього світу; оцінка - пізнання: раціоналістична, психологічна (емоційна, інтелектуальна) оцінка; оцінка - сублімація: естетична, етична оцінка. Оцінка виражається на різних мовних рівнях: лексичному, семантичному, морфологічному та синтаксичному. Оцінки виражаються різними морфемами, що характеризують конкретні об'єкти в словах, словосполученнях, реченнях, клаузулах і абзацах. Емоції також є невід'ємною частиною оцінної функції, оскільки оцінка складається з мовного змісту та експресивного вираження. Емоції ґрунтуються на оцінках. Оцінка та емоція взаємодіють наступним чином. Оцінка - це уявлення суб'єкта про те, наскільки цінним для нього є той чи інший об'єкт; емоція - це переживання суб'єктом цього уявлення. Тісний взаємозв'язок між ними зумовлений тим, що оцінка є свідомою. Комуниканти оцінюють факти та явища соціальної дійсності та виражають своє емоційне ставлення до них. Емоційні оцінки виражають особливе ціннісне ставлення. Це схвалення або

несхвалення. Характерною особливістю емоційної оцінки є те, що вона дозволяє автору висловити своє суб'єктивне ставлення до будь-кого, незалежно від об'єктивної природи об'єкта оцінки. Емоційна оцінка одного й того ж об'єкта може бути різною для різних людей.

Розвитку емоційно-експресивної оцінки слів сприяє їх переносне та метонімічне вживання. З цієї причини багато назв тварин, які зазвичай використовуються в різко негативній оцінці, стали вживатися в переносному значенні. Контекст, у якому вживається слово, зрештою, визначає його експресивне та емоційне забарвлення. Тут нейтральні слова набувають емоційно-експресивної оцінки внаслідок впливу оточення, серйозні слова сприймаються іронічно, лайливі слова використовуються як засіб вираження позитивних емоцій тощо.

Таким чином, поняття «емоційність», «експресія» та «оцінка» мають багато спільного, але їх не можна ототожнювати. У нашому дослідженні ми розуміємо оцінку як об'єктивне або суб'єктивне судження суб'єкта про предмет, особу чи явище. Емоційність - це лінгвістична категорія, яка функціонує як засіб вираження емоцій у слові. Експресивність - це здатність мовної або писемної одиниці збільшувати експресивність речення, його здатність виражати емоції та почуття.

1.3 Лінгвальні засоби вираження емоцій

Здатність дослівно передати емоції та почуття людини є невід'ємною властивістю мови. Останні десятиліття лінгвісти приділяли велику увагу емоційному стану людини, її мовній діяльності, що до кінця не вивчено як у сфері теорії комунікації, так і в галузі теорії тексту. Однак в лінгвістиці надзвичайно важливо досліджувати та вивчати письмові уривки, які представляють емоції, приклади цих методів мови, які автор використовує, щоб висловити своє ставлення до інших, передати свої емоції та почуття.

Сентиментальна лінгвістика розвинулася на основі психології та традиційної лінгвістики. Коріння лінгвістики почуттів лежить у давній суперечці між великою кількістю думок про те, чи повинна лінгвістика вивчати емоційні елементи. Думки науковців з цього приводу довгий час були розділені. Деякі вчені вважали основною функцією мови когнітивну і виключали вивчення емоційних компонентів з лінгвістичних досліджень.

На думку С. Кербрат-Ореччіоні, [85] місце емоцій у лінгвістиці 20 століття є незначним. Дійсно, мова використовується в основному для того, щоб передати відповідну інформацію, раціонально обробити отримані знання і передати їх наступним поколінням, але ці процеси повинні супроводжуватися емоціями, переживаннями і бажаннями мовця, а тому лінгвістика не може обійтися без їх врахування. Емоції як психічне явище відтворюють у свідомості людей їх емоційне ставлення до дійсності. Емоційні оцінювання дійсності відображаються в семантиці мовних засобів, що використовуються для вербалізації.

Враховуючи те, що у художніх текстах часто зустрічаються прояви емоцій, розглянемо класифікацію позначень емоційних станів в англійських художніх текстах запропоновану О.М. Ільченко. Професор зазначає, що емоційно-експресивна номінація досягається через використання цілої низки мовних засобів – емпатичних займенників (*the problem itself*) дієслова – підсилювача *do*, синтаксичних зворотів та конструкцій, спеціальних випадків, інвертованого порядку слів, емпатичних лексичних одиниць – прикметників, прислівників, іменників, дієслів, часток, у тому числі мовних одиниць, кількісної семантики [3; с. 4] Емотивність використовує статус категоричності на різних рівнях мовної системи та в мовленні – фонологічному, граматичному, лексичному, на рівні тексту і речення [21, с. 134].

Емотивність властива всім мовним рівням: фонетичному, морфологічному, лексичному і синтаксичному. Кожен з них має свою систему засобів вираження.

На фонетичному рівні вчені припустили, що існує зв'язок між включенням певного звуку в слово та передбачуваним значенням слова. Вони вважають, що звук може мати певне значення для тих, хто говорить, тобто замінювати об'єкт чи процедуру або виступати символом чогось. Оскільки досвід реального світу оцінює той, хто сприймає, цей досвід також переноситься на слухові компоненти явищ. Так виводяться загальні символічні значення звуків, ці значення поширюються і на самі звуки мови [21, с. 60]. Крім того, певні вібрації можуть призвести до відповідного кола спілкування. Феномен звукової символіки цікавить багатьох іноземних мовників (дослідження Л. Блумфілд, Д. Крістал). На цьому етапі можна сказати, що фонемі в основному містять чуттєву та емоційну інформацію. Наприклад, звукосполучення [sl] передає небажані асоціації: *slime* - слиз, *slither* - ковзати, *slug* - слимак, *sloppy* - неохайний тощо. Негативні почуття також походять від звукосполучення [kr]: *crash* - розтрити, *crack* - тріщати, *crunch* – хрустити тощо.

Емоційна складова значення зазвичай виражається за допомогою морфем. Емоційні розширення англійської мови включають -y, -ling, -let, -ster, -kin, -ette і -arda. Якщо морфема, яка є емоційно нейтральною, поєднується з емоційним афіксом, то отримана одиниця має емоційне забарвлення: *daddy* - татусь, *kiddy* - малюк, *girlie* - дівчинка, *mommy* - матуся. У рідкісних випадках той самий суфікс реалізує полярний мотив у різних похідних формах: *dafty* - тупий, *softy* – дурень, *birdy* - пташка. Ці суфікси теоретично неоднозначні.

На синтаксичному рівні емоції можна виразити за допомогою вигуків. Чим вищий ступінь емоцій, тим вищий ступінь зміни синтаксичної структури. Переривання, повтори і пропуски в синтаксичних структурах характерні для високого ступеня емоційної інтенсифікації. Числа та великі літери також виражають емоції. Виділяють три групи слів для мовного вираження емоцій: спеціальні експресивні слова, слова, що називають емоції, і слова, що виражають емоції.

Лексика, що називає (описує) емоції, не репрезентує емоції. Слова *fear* - «страх», *anger* - «гнів», *surprise* - «здивування» містять лише поняття певної емоції. На відміну від спонтанного вираження, описування емоцій - це свідоме вираження емоційного стану мовними засобами. Зазвичай описується не емоція загалом, а її зовнішнє вираження. Це може бути міміка, очі, губи, пантоміміка, тон голосу, інтонація тощо. Шляхом виявлення синонімів та просодичних засобів вираження емоцій у лексиці відтворюється настрій емоційного переживання та викликається почуття у реципієнта відповідно до авторського задуму. Семантика емоційної лексики - описує внутрішній емоційний стан людини, її свідомість і психіку. Серед емоційних засобів особливе місце посідають субстантивні вербалізатори емоційного стану - іменники, які чітко називають емоції та описують стан. Приклади субстантивних іменників: *happiness* - щастя, *pity* - жалість, *anger* - гнів, *confidence* - впевненість, *pride* - гордість etc.

Емоційна природа деяких експресивних лексичних одиниць (наприклад, лайливих, вульгарних слів, жаргонізмів) є частиною їхнього семантичного компонента як носіїв екстралінгвістичної інформації. На формальному рівні емоції передаються через метафори, епітети та порівняння. Метафора є одним з основних способів розпізнавання та називання реальних об'єктів, створення художніх образів та формування нових смислів. Метафори виконують когнітивну, номінативну та художню функції. Епітет - це образна характеристика, влучний опис, що підкреслює істотні ознаки особи, предмета чи явища і дає йому інтелектуальну або емоційну оцінку. Порівняння - це вислів, що полягає в зіставленні одного предмета з іншим предметом з метою його уточнення та більш яскравого опису. В результаті порівняння стає більш конкретним, зрозумілим і вражаючим. Метафори, порівняння та епітети є ефективними засобами посилення емоційного впливу повідомлення та впливу на читача. Таким чином, ефективний спосіб передати емоції в письмовій формі - це використання всіх рівнів мовної системи: фонетичний,

морфологічний, синтаксичний, лексичний та стилістичний. Кожен рівень має свої мовні засоби для вираження емоцій.

Прагматичні особливості, морфологічна простота та синтаксична ізольованість вживання вигуків свідчать про належність вигуків до невербальної поведінки. Наприклад, І. Гофман відносить вигуки до сфери соціальної комунікації та визначає їх як спосіб кодування інформації, відмінний від прямої та непрямой мови [48, с. 127]; О.О. Потєбня називає вигуками звуки, які ми можемо використовувати для вираження своїх думок і почуттів - вигуки людські. Він поділяє їх на дві групи: звуки, що характеризують вираження емоцій, і слова у власному значенні. Як доказ того, що вигуки не є словами, автор підкреслює властивість вигуків втрачати свою мовну функцію за відсутності інтонації та експресії. Так, незалежно від тону, в якому було сказано слово, воно зберігає своє смислове значення, тоді як вигук без інтонації або виразу обличчя втрачає своє значення і ту інформацію, яку він повинен був донести до співрозмовника. О.О. Потєбня називає вигуки миттєвим відлунням душі, оскільки вони не зберігають свого значення, тоді як слова завжди несуть постійну інформацію, незалежну від наших асоціацій та емоцій [42, с.88-96].

Спираючись на висновок О. Боллінгера про те, що вигуки - це невербальні жести, зумовлені фізіологічними властивостями мовленнєвого апарату, К. Еймер порівнює вигуки з невербальною поведінкою. На прикладі посмішки автор показує, що її значення варіюється від вираження задоволення до ввічливості залежно від контексту, що також характерно для вигуків [48, с. 100-101]. Однак вигуки включають не тільки звуки, але й повнозначні слова; Ф. Амека називає вигуки частинами мови і поділяє їх на первинні та вторинні. Первинні вигуки - це звуки (не слова), які мають власне значення там, де вони виділяються. Автор порівнює такі вигуки з голосовими жестами, що виражають настрій, емоції, психічні стани, ставлення та реакції на ситуації.

1.4 Інтенсифікатори як інструмент посилення емоцій

Одне з найважливіших завдань, з яким стикається лінгвістика, - це низка нових об'єктів, які показують стратегії до яких носії мови звертаються в різних умовах спілкування. Серед них, безперечно, є інтенсифікатори та фактичні механізми, що використовуються для розрізнення певних слів у мові. Для вираження посиленої семантики використовують термін «інтенсивність» який визначається як емоційне вираження соціальної орієнтації. Іншими словами, інтенсифікація семантики пов'язана з вираженням різних характеристик емоційного спектру, і мовець вважає, що його думка важлива для передачі інформації, тому він намагається донести її до співрозмовника.

Широке розуміння терміна «інтенсивність» ми знаходимо, наприклад, у Ш. Баллі, Е. Бенцінгер, які в поняття інтенсивності включають широке коло мовних явищ. Е. Бенцінгер представляє інтенсифікацію як поняття яке задовольняє основну людську потребу – щось наголосити. Оскільки ми часто боїмося, що наші слухачі можуть не зрозуміти повністю те, що ми говоримо, через це ми покладаємось на інтенсифікацію, щоб підкреслити значення наших висловлювань. [3, с. 4]. Ш. Баллі, котрий до терміну інтенсивність відносив усі відмінності, які зводяться до категорій кількості, величини, цінності, сили тощо, і далі узагальнював кількісна різниця або різниця в інтенсивності, є однією з тих загальних категорій в які ми вводимо об'єкти нашого сприйняття або нашої думки. [2, с. 202, 203].

Інтенсивність представляє складну функціонально - семантичну категорію, що служить для посилення висловлювання або його частини. Піддаватися інтенсифікації може і кількість, і якість. Дана категорія проявляється на всіх мовних рівнях: фонетичному (інтонація), граматичному та лексико - семантичному. Важливим фактором є особливість змісту категорії інтенсивності, якщо кількісна характеристика відноситься до самого процесу або дії, то прислівник набуває функцію інтенсифікатора,

якщо ж вона відноситься до результату, то прислівник квантифікує об'єкт [1, с. 207].

Виходячи з цього, термін інтенсифікатор відійшов до англійської довідкової граматики протягом останніх десятиліть. Він набув більш професійного значення і почав використовуватися для представлення окремих семантичних груп прислівників. У граматиці Р. Кверка інтенсифікація означає посилення та послаблення семантики прикметників. Отже, інтенсифікатори визначаються як сукупність прислівників, які вказують на те, що ознаки або якість, виражені прикметниками або прикметниковими прислівниками, мають більшу чи меншу виявленість щодо передбачуваного або очікуваного стандарту. Слід також зазначити, що в українській та англійській мовах інтенсифікатори поділяються на дві категорії: закрита - звичайні словникові одиниці, які використовуються лише як службові слова, наприклад *very, too, so* «дуже, занадто, так» та відкрита. Завдяки результату характерного процесу словотворення, вони чітко демонструють свою концептуальну особливість та мотивацію, наприклад *terribly* - жахливо, *awesomely* - дивовижно, *dreadfully* - безмежно.

Спосіб інтенсифікації - той спосіб, яким суб'єкт інтенсифікації кваліфікує ознаку; це може бути:

- кількісна кваліфікація ознаки: *he is very tired* - він дуже втомився; *he suffered a lot* - він багато страждав;

- вираз емоційної реакції суб'єкта на високу інтенсивність: *supreme indifference* - сильна байдужість, *exquisitely pleasant interlocutress* - надзвичайно приємна співрозмовниця;

- виділення з класу: *an extraordinary erudite* - надзвичайний ерудит, *an extremely pleasant man* - надзвичайно приємна людина і інші способи інтенсифікації ознаки.

Експресивна функція означає прагнення комунікантів виразити і зрозуміти емоційні переживання один одного. Залежно від того який спосіб передачі відчуттів вибраний, експресивна функція може значно підсилити або

послабити інформаційну функцію комунікації. Інтенсифікатори також мають емоційні прагматичні функції - вони дозволяють мовцям повністю розкрити емоційний стан, з одного боку, а з іншого боку, вони також можуть показати емоційне ставлення. Поняття мовної функції багатозначне і багатоаспектне.

Важливим фактором для нашого дослідження є особливість змісту категорії інтенсивності, яка, починається в області сприйняття світу, потім через сферу спілкування знаходить своє відображення в лексиці, словотворенні, синтаксисі і завершується в словесній творчості [2, с. 341]. Іншими словами, інтенсивність-поняття, властиве різним рівням мови, тому нерідко лексичні засоби вираження інтенсивності можуть бути фонетичними, морфологічними або синтаксичними.

Рівень слів безперечно є одним з основних рівнів мови, на якому реалізується категорія інтенсивності, проте саме синтаксис має можливості, які дозволяють передавати багато відтінків значення [6, с. 781]. Відмінність засобів вираження інтенсивності на лексичному рівні від її репрезентації на фонетичному, морфологічному і синтаксичному рівнях полягає в тому, що на рівні лексем інтенсифікації є внутрішній процес [9, с. 80], що обумовлено наявністю квантитативних сем у структурі значення прикметника. У той час як реалізація категорії інтенсивності на синтаксичному рівні становиться можливою завдяки тому, що значення більшості слів контекстуально обумовлено. Саме речення, просте або складне, повне або неповне, не поширене або поширене - не є сталою структурою, його склад і послідовність варіативні [13, с. 109].

Таким чином, на синтаксичному рівні ступінь проявлення ознаки визначається не тільки значенням прикметника, але і синтаксичною будовою всього висловлювання.

Фонетичні особливості висловлювання передаються в письмовій мові за допомогою графічних засобів інтенсифікації, наприклад, багаторазове буквене використання, курсив, розтягування складу, використання

заголовних букв всередині лексичної одиниці і іншими експресивно-виражальними засобами:

- 1) багаторазове буквене використання (AIIIIl aboarrrrd);
- 2) використання курсиву;
- 3) розтягування складу (ve - ry sad, ve - ry sad);
- 4) використання заголовних букв всередині лексичної одиниці,

наприклад

Англ.: He was a man of Nobility and Courage.

Укр.: Він був людиною шляхетності та мужності.

В даних випадках можна говорити про опозиційний ряд, який має двочлену структуру: нейтральному члену протиставляється інтенсифікований варіант, наприклад, alllll aboarrrd - all aboard «посадка закінчується» і ін. На наш погляд, графічне відображення інтенсифікації висловлювання активно використовується в сучасній електронній комунікації, де існує велика кількість як мовних, так і немовних засобів для вираження підсилювального ефекту.

До області лексичних засобів інтенсифікації можна віднести прикметники посилювального змісту, дієслова, прислівники-інтенсифікатори, кванторні слова:

1) прикметники інтенсифікуючого змісту відображають градуально характеристики властивостей і якостей об'єктів, як наприклад, big - enormous - gigantic «великий - величезний - гігантський»;

2) синонімічні ряди дієслів, наприклад, ряд to look - to gaze - to stare - to glare «дивитись, пильно дивитись, видивлятися, люто дивитися». В даному прикладі можна виділити дві семи: сему, яка передає основне значення і сему інтенсивності;

3) прислівники-інтенсифікатори, як наприклад, extremely, deeply, utterly, absolutely «надзвичайно, глибоко, цілком, абсолютно»;

4) кванторні слова, наприклад, hordes of strangers, for hours «орди незнайомих», «годинами».

Використання кванторних слів - це, перш за все, відображення кількісних характеристик предмета. Кількісні характеристики можуть належати до:

- живих істот;
- неживих предметів;
- способів здійснення тієї чи іншої дії;
- часу і простору;
- грошових одиниць;
- опису емоційних станів.

На синтаксичному рівні інтенсифікація представлена наступними явищами: повтор, окличні речення і плеонастичні конструкції:

1) повтор як синтаксичне явище підкреслює значимість мовного елемента, підсилює емоційний вплив промови. Повторювані елементи, як правило, входять до складу додатка і різних обставин.

2) окличні речення з початковим займенниковим або адвербіальним компонентом.

3) плеонастичні конструкції представлені в словосполученнях типу *horror of horrors* «жах жахів», *wonder of wonders* «чудо чудес», де підсилювальний ефект створюється шляхом редуплікації нейтрального слова.

Інтенсивність слід пов'язувати не з якоюсь кількісною характеристикою предмета або явища, а тільки з характеристикою зони нормативності, в результаті чого висловлювання не сприймається мовцем як звичайне. У структурі прикметника-інтенсифікатора можна виділити два компоненти його значення. По-перше, це оціночна сема і, по-друге, сема експресивності. Отже, при вивченні лексики, яка може позначати інтенсифікацію, важлива наступна опозиція: об'єктивна характеристика предмета та емоційне ставлення до нього, а не наявність-відсутність того чи іншого аспекта якості, бо для категорії інтенсивності значущим є саме прагматичний аспект, тобто суб'єктивна важливість зміни кількості ознаки для мовця.

В ході роботи з'ясовано, що емоційні стани та механізми людини були і залишаються предметом наукових досліджень, оскільки вони відіграють важливу роль у житті кожної людини. Цей психологічний феномен вивчають багато дисциплін, зокрема психологія, фізіологія, медицина, біохімія, соціологія, філософія, етика, лінгвістика та літературознавство. Вивчення взаємозв'язку між мовною системою та емоційною сферою людини сприяло формуванню самостійного розділу мовознавства - емотіології. Емоції - це власне оціночне ставлення людини до будь-якої ситуації. Емоції - це своєрідний показник ставлення людини до навколишнього світу і до самої себе, це реакції людського організму на внутрішні і зовнішні фактори, ситуації і проблеми. Через емоції людина виражає своє ставлення до того, що відбувається, своє задоволення або незадоволення. Емоції виконують мотиваційну, регуляторну, комунікативну, сигнальну та захисну функції в організмі людини і беруть участь у процесах, які керують поведінкою людини. Емоції проявляються у вигляді емоційних реакцій, станів і настроїв. Існує два способи вираження емоцій: вербальний (за допомогою мови) і невербальний (міміка, пантоміміка, жести тощо). Вербальні способи вираження емоцій перевершують невербальні за багатьма параметрами, включаючи надійність, швидкість, безпосередність і ступінь прямолінійності.

Найпоширенішим є поділ емоцій на позитивні, негативні та нейтральні (за формою переживання). Якщо об'єкт чи явище задовольняє наші потреби, воно викликає позитивні емоції. Якщо речі не задовольняють наші потреби, ми ставимося до них негативно і відчуваємо негативні емоції. За характером впливу на організм емоції поділяються на тонізуючі (радість, захоплення, ненависть) та депресивні (меланхолія, смуток, туга).

Основними параметрами для розрізнення емоцій та афектів є те, що емоції: є зовнішньо видимими, тривають недовго, є узагальненням почуттів, завжди необхідні.

Кожна людина має власну емоційну систему, через яку вона переважно сприймає світ, переживає ситуації; це оціночне ставлення людини до того,

що відбувається навколо. Емоції швидко з'являються і швидко зникають. На даному етапі розвитку лінгвістики домінує антропоцентрична парадигма досліджень. Ця парадигма розглядає мову як тісно пов'язану з мовцем і надає пріоритет тим елементам, які дозволяють суб'єкту комунікативної діяльності успішно використовувати мову для досягнення своїх цілей. Якщо емоційність як вираження почуттів та емоцій за допомогою системи мовних засобів є категорією психології, то емоційність як вираження почуттів за допомогою системи мовних засобів є категорією лінгвістики. Це пов'язано з тим, що емоційність як семантична функція є властивістю, притаманною мовній системі, яка знаходить своє вираження у значенні слів. Експресивність, з іншого боку, є результатом використання мовних одиниць у мовленні, тобто має функціональний характер.

Таким чином, експресивність є набагато ширшим поняттям, ніж емоційність, і охоплює мовні вирази в усіх сферах життя. Емоційність також інтегрована в оцінну функцію, оскільки оцінка складається з мовного змісту та експресивного вираження. Емоційна оцінка лежить на перетині інтелектуальної та емоційної сфер психіки, а тісний взаємозв'язок між ними зумовлений свідомим характером оцінки. Лінгвістика емоцій базується на психології та традиційній лінгвістиці. Афективна лінгвістика бере свій початок у давній дискусії між великою кількістю лінгвістів про те, чи повинна лінгвістика вивчати емоційний компонент. Емоційність - це потенційна категорія, яка може проявляти емоційне значення на різних рівнях мовної системи, тобто в різнорівневих станах одиниць. Важливим поняттям у науці про афекти є «афективний концепт», який є етнічно та культурно зумовленим, складним, структурно-семантичним, часто лексично та ідіоматично вербалізованим на понятійній основі утворенням, що містить, крім поняття, образи та оцінки, і який у процесі відображення та комунікації може бути використаний людиною для «функціонального заміщення сукупності первинних об'єктів, що викликає пристрасть як певне ставлення до периферійного об'єкта». Емоційні переживання передаються в письмовій

формі за допомогою використання мови на всіх рівнях мовної системи: мовлення, форми, синтаксису, лексики та стилю. Кожен рівень має свої мовні засоби для вираження емоцій.

РОЗДІЛ 2
ЛІНГВАЛЬНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕМОТИВНОСТІ У РОМАНІ Е. ВЕЙР
«АРТЕМІДА»

В роботі шляхом суцільної вибірки опрацьовано сімнадцять розділів роману Енді Вейр *Artemis* (2017 р.) та їх переклади українською мовою, у виконанні Дмитра Кушніра (видавництво КМБУКС). Загальна кількість вибраних прикладів – 300 одиниць, які належать до різних за рівнями лінгвальних засобів емотивності. Як продемонструвало дослідження, емотивність є доволі поширеним мовним явищем у досліджуваному тексті і зустрічаються як у власне авторському мовленні, так і у мовленні всіх персонажів. Роман складається з розділів, які мають звичну для таких творів цифрову нумерацію.

Так, нами опрацьована уся книга, а саме сімнадцять розділів, де головною героїнею виступає місцева дівчина – Жасмін або Джаз Башара. Вона емігрувала на Місяць разом з батьком у віці 6 років та знає про місто і його жителів все. Джаз дуже мріє розбагатіти. Для здійснення своєї мрії вона використовує не завжди легальні методи - контрабанду. Одного дня дівчині пропонують взятися за роботу, яка може принести їй 1 мільйон й вона одразу ж погоджується. Також Джаз хотіла стати ВК-спеціалістом й бути членом гільдії екстравехікулярної діяльності. Гільдія екстравехікулярної діяльності (EVA) — це група спеціально навчених людей, які можуть ходити по поверхні Місяця. Це дуже бажана робота, оскільки вони добре платять за виконання туристичних екскурсій. ВК-спеціалісти також мають допомогати з пожежною безпекою.

«Артеміда» - це назва книги, а також першого та єдиного міста на Місяці, побудованого в Морі Спокою, в 40 км від місця висадки «Аполлона-11». У реальності Аполлон-11 був космічним польотом, який висадив

перших американців на Місяць. Командир місії Ніл Армстронг і пілот Базз Олдрін посадили місячний модуль Eagle 20 липня 1969 року. Економіка Артеміди орієнтована на надання туристичних послуг. Інші персонажі переважно чоловічої статі – Боб, Дейл, Мартин Свобода, Пан Башара використовують менше лінгвальних засобів які репрезентують емотивність ніж головна героїня, тому що крім прямої мови персонажів, текст твору реалізується від лиця самої Джаз.

Бачимо, що Джаз дуже чутлива людина. Вона любить, ненавидить, зневажає, захоплюється, виживає — робить усе те, що й звичайні люди. Від такого спектру її діяльності та різноманітності емоцій ми розуміємо чому в її мовленні використано так багато лінгвальних засобів які репрезентують емоції.

2.1 Лінгвальні засоби на графічному рівні

У ході дослідження було виявлено ___ прикладів, які виражають емотивність за допомогою фонетично-графічних засобів. У творі Е. Вейр є засоби з багаторазовим буквеним використанням, слова виділені курсивом або жирним шрифтом, речення зі знаками оклику, зі знаками питання та знаками оклику, речення з трьома крапками та великими літерами. Два випадки зустрічаються у мовленні персонажів та чотири належать до мови Джаз. Ми не можемо виділити одне найбільш поширене слово яке застосовується у наступних прикладах, тому що слова які виділені за допомогою курсиву належать до різних частин мови. У відсотковому співвідношенні ми маємо багаторазове буквене використання (%) та курсив (%).

Розглянемо приклади використання курсиву:

Англ.: They were growing very quickly. [9]

Укр.: Вони збільшуються у розмірах надзвичайно стрімко. [8]

Наведений приклад відносимо до авторського тексту коли Вейр

описує як у Джаз з балонів почав витікати газ і Боб хотів зробити крос-з'єднання але вона його не послухала. Джаз почала бігти тільки швидше й розігналася так, що трикутні плити Конрада заступили їй поле зору й почали збільшуватися у розмірі занадто швидко. У цьому прикладі автор виділяє слово *very* – «дуже» курсивом. З точки зору перекладу, бачимо експлікацію, «збільшуються у розмірах», в оригіналі просто *growing*, дослівно – рости.

Англ.: *Yeah, I got to tell you, tourists pay good money to go outside.* [14]

Укр.: Але мушу сказати, туристи платять добрячі гроші, щоб вийти на поверхню. [13]

Наведений приклад відносимо до моменту коли Джаз зустріла Дейла який йшов до Центру відвідувачів, щоб провести екскурсію й хвалився тим, що заробить багато грошей. У цьому реченні слово *good* – «хороший» виділено курсивом. З точки зору перекладу, маємо лексичну заміну - згода яку виражає слово *yeah*, перекладається як «але», також опускається займенник *you* - опущення, *good money* – дослівно, добрі гроші, морфологічна заміна. Інші слова у реченні переведені дослівно, переклад вважаємо еквівалентним.

Англ: *Because lunar dust is extremely bad to breathe.* [16]

Укр.: Тому що місячний пил надзвичайно сильно шкодить органам дихання. [16]

Приклад взятий з контексту коли Джаз розповідає про те, чому усі люди у місті намагаються уникати місячного пилу, наскільки небезпечно його вдихати й з чого він складається. У даному прикладі слово *extremely* – «найвищою мірою» яке виділено курсивом є прислівником-інтенсифікатором. З точки зору перекладу зберігається семантична еквівалентність, а саме різна ступінь деталізації опису. Перекладацька трансформація – експлікація, тому що *to breathe* дослівно – «дихати», тобто у результаті дихання місячним пилом внутрішні органи пошкоджуються, таким чином у перекладі розкриваються імпліцитні ознаки цього речення.

Перейдемо до наступного прикладу:

Англ.: It's a simple idiot-proofing scheme that's very effective. But no idiot-proofing can overcome a determined idiot. [69]

Укр: Це проста і ефективна система захисту від дурня. Але якщо дурень наполегливий, то його не зупинить жоден захист. [74]

Данне речення було використане у ситуації коли Джаз працювала над наступним кроком її плану який полягав у тому, як вийти з міста. Для цього їй потрібно було провести своїм гізмом над панеллю керування тим самим показати належність до профспілки, але вона не могла видавати свою особистість, тому придумала метод як обійти систему. У перекладі бачимо граматичні заміни idiot-proofing scheme – система захисту від дурня, а також перестановка членів речення – додатка у англійській на місце підмета в українській.

Англ.: Oh my God! I could not believe the shit the prince's second wife was saying about him in the press. That's just mean! [88]

Укр.: О Боже! Я не могла повірити в те, що наговорила друга дружина принца журналістам. Наклеп, не інакше. [94]

Це ситуація коли Джаз повинна чекати на свою місію і щоб час очікування швидше минав, вона читає новини. З точки зору перекладу бачимо дослівний переклад Oh My God! «О Боже», у наступному реченні слово press – прийом конкретизація, журналісти. That's just mean! – дослівно «Це просто підло», у перекладі наклеп не інакше, маємо цілісне перетворення. Також вилучення інформації про кого, говорила prince's second wife. Переклад вважаємо неадекватним.

У наступному прикладі ви можете бачити прийом багатобуквенного використання:

Англ.: «This is the 2:34 p.m. traaaain to Apollo Eleeeeeeven! All aboooooard!» [75]

Укр.: На годиннику 2:34 після полудня. Поїзд прямує до станції «Аполлон-11». Усі на борт! [80]

У контексті ситуації туристи заходили у поїзд та Джаз впізнала

перевіряючого, він був її другом дитинства. Вона намагалася зробити так, щоб він її не впізнав, бо тоді місія б враховувалася провалом. Коли усі зайшли капітан, а саме друг Джаз оголосив станцію і повідомив про те, куди прямує поїзд. З точки зору перекладу багаторазове буквене використання не зберігається, але бачимо прийом експлікації – на годиннику, після полудня, додавання дієслова «прямує», а також дослівний переклад фрази all aboard – усі на борт! цікаво що, борт тут використовується у контексті поїзда, а не літака або корабля. Більш вдалим варіантом перекладу було б «посадка завершується», що є зрозумілий й може бути використано у контексті з будь-яким засобом транспорту, хоча й за допомогою трансформації цілісного перетворення.

Англ.: The familiar sounds of the docking procedure clanged through the car and Raj shouted «End of the liiine!» [76]

Укр.: Почулося знайоме клацання металу. Радж закричав: — Поїздки закінчено! [81]

Ситуація трапляється у поїзді коли туристи прибувають до Центра відвідувачів «Аполлон - 11» й Радж – капітан, повідомляє туристів про те, що поїздки закінчено. У перекладі бачимо як активний стан перейшов до пасивного The familiar sounds clanged - «Почулося», тобто спостерігаємо граматичну заміну членів речення й цілісне перетворення фрази end of the line дослівно – «кінець лінії» у перекладі «поїздки закінчено». Переклад позначаємо як адекватний.

Далі розглянемо приклади які містять великі літери:

Англ.: «Then why is the Visitor Center shielded?» asked Nervous Guy [79].

Укр.: - А чому ж тоді Центр відвідувачів захищено від радіації? - запитав схвильований учасник [85].

У цьому прикладі земляни йдуть на екскурсію по Артеміді й один з туристів невпевнено й боязливо запитує гіда, тому що боїться за своє здоров'я. Цікаво, що автор надає емоційне посилення нікнейму цього хлопця

за допомогою великих літер, а також прямо називає його емоційний стан. Спостерігаємо трансформацію додавання – а саме «від радіації», а також guy дослівно хлопець, у перекладі маємо конкретизацію, учасник групи туристів.

Нижче можна побачити ще одне речення з цим персонажем та його емоційну реакцію:

Англ.: Nervous Guy looked down. If he had any further questions, he was too intimidated to ask [80].

Укр.: Схвильований учасник опустив погляд. Навіть якщо в нього були інші запитання, він соромився їх поставити [85].

По-перше, знову великі літери у назві цього персонажа. По-друге, too вважається емоційною часткою. По-третє, саме слово intimidated це адекватний інтенсифікатор. У Longman Dictionary маємо наступне пояснення: intimidated - feeling worried and lacking confidence because of the situation you are in or the people you are with. Переклад: почуття занепокоєння та відсутності впевненості через ситуацію, в якій ви перебуваєте, або людей, з якими ви перебуваєте. А також, саме дієслово looked down говорить про те що це невербальний спосіб вираження емоцій, тобто хлопець опустив погляд через емоцію сорому або засмучення.

Приклад використання фонетично-графічного засобу де усі літери великі у слові, фразі або навіть цілому тексті.

Англ.: Dad was PISSED OFF [85].

Укр.: Батько розізлився не на жарт [91].

У цьому прикладі показана реакція батька Джаз на те, що вона зруйнувала його лабораторію, яку він тільки-но привів до ладу. piss off - дуже сильно роздратувати, прямо називає емоцію злості й посилює її візуально. У перекладі бачимо використання фразеологічної одиниці – «розізлився не на жарт», що компенсує графічне виділення тексту у оригіналі.

Ще один приклад графічно-фонетичного засобу де весь уривок тексту написаний великими літерами та виділений жирним шрифтом:

АНГЛ.: ATTENTION: YOU ARE ENTERING ALDRIN PARK. THE PARK IS NOT PROTECTED BY A DOUBLE HULL. IF YOU HEAR THE BREACH ALERT IMMEDIATELY GET TO THE NEAREST AIR SHELTER. AIR SHELTERS ARE DENOTED WITH BLUE FLAGS AND CAN BE FOUND THROUGHOUT THE PARK. ADMISSION: NON-RESIDENTS - 750€ RESIDENTS-FREE [89].

Укр.: Увага! Ви заходите до парку Олдріна. Парк не захищено подвійним корпусом. Почувши сингал про розгерметизацію, біжіть до найближчого кисневого укриття. Кисневі укриття позначені блакитними прапорцями - їх можна знайти по всьому парку. Оплата за вхід: Нерезиденти - 750 тагів. Резиденти - безкоштовно [95].

У цьому прикладі автор позначає дуже серйозні правила відвідування парку Олдріна, які можуть коштувати життя за їх умови порушення. Перші два речення є еквівалентними з точки зору перекладу, у третьому бачимо прийом конкретизації, слово breach – за Longman dictionary an action that breaks a law, rule, or agreement, переклад: дія, яка порушує закон, правило чи угоду, порушення. Перекладачі використовують «розгерметизація» виходячі з контексту, бо парк оточений шаром у якому є кисень і якщо хтось порушить цей бар'єр, буде розгерметизація, тобто загроза для життя людей.

Як один з видів фонетично-графічних засобів, а саме речення які мають на кінці знак оклику або знак оклику та знак питання, нижче наведені приклади:

Англ.: He said I had to stop seeing Sean. As if he got a say in my love life!
[85]

Укр.: Він заборонив мені зустрічатися з Сіном - так, ніби йому хтось давав право втручатися в моє особисте життя. [91]

У цьому прикладі Джаз ігнорує той факт, що вона - причина конфлікту з батьком. У перекладі бачимо конкретизацію слово said – дослівно сказав, перекладають як заборонив.

Англ.: Then, I had to wait. I dicked around on my Gizmo for a bit, mostly

reading the Arabic gossip site. The queen actually sided with the wives against her own son! Can you believe that?! You know you're a fuckup when your own mother tells you so. [88]

Укр.: Далі треба було почекати. Я взяла гізмо і ненадовго зайшла в інтернет - почитати плітки на популярному арабському сайті. Королева, виявляється, встала на бік дружин, а не свого сина. Уявляєте собі? Коли вже навіть мати проти тебе, ти таки напартачив. [94]

У цьому прикладі Джаз очікує початку шпигунської місії. Можна побачити два речення: зі знаком оклику та оклику з питанням, які йдуть одне за одним. Також присутні лайливі слова, які вже відносяться до лексичного засобу інтенсифікації, але обидва ці прийоми використовуються автором для того, щоб посилити емоційну сторону та краще передати обурення героїні.

Наступний фонетично-графічний спосіб «три крапки», передається за допомогою розділових знаків.

Наприклад: опис ситуації коли Джаз готується до шпигунської місії.

Англ.: I used duct tape to cover all identifying marks on my EVA gear. Serial numbers, license number, the big patch reading J. BASHARA on the front...that sort of thing. Then I brought Hibby back online. [93]

Укр.: Діставши клейку стрічку, я заклеїла всі позначення на скафандрі: серійні номери, реєстраційний номер, великий напис Дж. Башара... Потім знову ввімкнула Роккі. [99]

Три крапки у данному прикладі позначають емоційну паузу. Можливо допущення того, що те коли Джаз бачить своє ім'я є особливим моментом, коли героїня сумнівається у собі або у правильності своїх дій. У цьому прикладі також наявні великі літери, якими позначено ім'я головної героїні та суфікс -у який належить до морфологічного засобу передачі емоцій.

2.2 Лінгвальні засоби прямого позначення на лексичному рівні

Як згадувалося раніше, лінгвальні засоби прямої номінації включають

у себе усі лексичні одиниці, які безпосередньо називають емоції. Відповідно до частиномовних особливостей іменники, прикметники, дієслова та прислівники належать до цих одиниць. За нашими спостереженнями, без іменників і дієслів, прикметники і прислівники не можуть самостійно дати уявлення про емоції, тому більшість прикметників і прислівників, тобто 55%, виступають в якості додаткового елемента, що описують людські емоції. Лексичний засіб вираження емотивності у роботі налічує більшу частину, тобто вісімдесят випадків. Наприклад:

Англ.: Each breath of canned air made me feel better. "I'm...okay... [256]

Укр.: Я в порядку, - сказала я, встаючи на коліна. З кожним вдихом кисню з балона мені ставало краще [266]

Якщо в даному прикладі враховується тільки дієслов'я feel, то без контексту невідомо, які емоції відчуває герой твору, але прийменник служить поясненням того, що feel better має позитивну конотацію (почуття полегшення), тобто несе у собі позитивну емоцію. У цьому варіанті важливі елементи як дієслів, так і прийменників.

Так, з 4 лінгвальних засобів прямого позначення 3 зустрічаються приблизно в однаковій кількості, маємо наступне процентне співвідношення: дієслова – 30%, прислівники – 28%, прикметники – 27%, іменники - 8%.

2.2.1 Дієслівні лінгвальні засоби

До таких лінгвальних засобів належать одиниці, які передають емоції за допомогою дієслів. У першу чергу це слово широкої семантики to feel. Наприклад:

Англ.: I didn't feel great about that part. Only an idiot relies on duct tape to maintain a pressure seal, but I didn't have a choice [228].

Укр.: Ця ідея мені не дуже подобалася: тільки ідіот може сподіватися, що клейка стрічка герметично триматиме повітря [236].

Дієслово feel у цьому та інших частинах грає другорядну роль,

оскільки саме по собі воно не виражає конкретну емоцію або почуття. За словником *feel - to experience a particular physical feeling or emotion* [], тобто переживати щось фізичне або емоційне. Тому для вираження конкретної емоції або почуття шляхом вживання дієслова *feel*, слід аналізувати інші слова, які пов'язані з цим дієсловом або дивитися на ширший контекст. Так, у наведеному прикладі після дієслова одразу йде прикметник *great*, де прикметник називає саму емоцію. Загалом *great* позначає позитивні емоції, але дивлячись на ціле речення, ми бачимо *didn't feel great*, частку *not* - що свідчить про те, що людина не почувалася чудово, а навпаки погано.

Отже, у наведеному прикладі бачимо почуття незадоволення та дискомфорту, яке позначають за допомогою комбінації дієслово + прикметник.

За схожою комбінацією дієслово + прикметник побудований й наступний приклад:

Англ.: *Thanks, I said. When I can't sleep at night because I know you're nailing the only man I ever loved, I'll just remember that you feel guilty. All better [122].*

Укр.: Дякую. Коли вкотре не зможу заснути, замислившись про те, що ти зараз з єдиним чоловіком, якого я кохала — просто згадуватиму, що ти відчуваєшся винним — і мені одразу стане краще [128]!

У цьому прикладі *feel guilty* передає негативну емоцію «почуватися винним». Найголовніший елемент у цьому виразі прикметник *guilty*, що у тлумачному словнику трактується як *feeling very ashamed and sad because you know that you have done something wrong*, переклад: відчувати сором та сум, через те, що зробив щось не так [].

Дієслово *to feel* може бути ізольовано у фразі *feel like*, який не виражає жодної конкретної емоції, але на основі контекстуального аналізу вдається установити, що Джаз відчуває позитивну емоцію захвату та ностальгії, це ми можемо бачити у прикладі:

Англ.: *You really feel like you're there. Well, I mean, you are there. But*

you know what I mean. I took a moment to admire Neil and Buzz's old stomping grounds [82].

Укр.: І це не просто відчуття — ми дійсно там були! Але ви розумієте, що я маю на увазі. Якусь мить я милувалася місцями, якими колись ходили Ніл із Базом. [88]

Розглянемо інші дієслова, що позначають відчуття та емоції: like – подобатися. Джаз – це людина, яка живе лише відчуттями, вона любить різні пригоди та авантюри. Протягом всього твору слово like вживається 272 рази. Розглянемо декілька прикладів:

Англ.: I slid out from under the harvester. I watched it for a second to make sure the damn thing wasn't about to move. I don't like making the same mistake twice [82].

Укр.: Після цього я вилізла з-під заготівельника і якусь хвилину придивлялася, чи він не збирається зрушити з місця. Не хотілося повторити ту саму помилку ще раз [88].

У цьому прикладі Джаз збирається зруйнувати усі заготівельники на заводі Санчес, бо їй за це повинні добре заплатити. Тут йдеться про характер Джаз, це дуже спритна й розумна дівчина, але цього разу щось йде не за планом. Тобто don't like - to not enjoy something or think that it is nice or good – переклад: не насолоджуватися чимось або не думати, що це приємно чи добре, виражає негативну емоцію через заперечну частку.

Загалом, у книзі Джаз доволі часто каже й про те що їй щось подобається, наприклад у листі, який вона пише товаришу з Землі:

Англ.: Dear Kelvin, I like your thinking. Okay, start looking around for someone. But for fuck's sake be subtle [134].

Укр.: Дорогий Кельвіне! Мені подобається твоя логіка. Добре, починай когось шукати. Тільки дуже тебе прошу: тримай це в таємниці [140].

Розглянемо дієслова, які виражають лише позитивну оцінку:

Англ.: You know I'm in, said Svoboda. I love a good caper! Me too, said Lene. I mean...the being in part. I'm undecided on capers [203].

Укр.: Ти ж знаєш, що я згоден, сказав Свобода. Люблю всякі кримінальні витівки. Я теж, сказала Лін. Себто, я теж згодна брати участь. А щодо кримінальних витівок не впевнена [212].

У цьому прикладі такий персонаж як Мартін Свобода використовує дієслово love – кохати, дуже сильно полюбляти. Це одне з найсильніших емоційних дієслів, оскільки почуття любові чи надмірної прихильності завжди виходять на перший план і передають позитивні емоції.

Окрім дієслів love та like, автор використовує дієслово enjoy, яке також має позитивну конотацію. Наприклад:

Англ.: He clasped his hands behind his back. We hope you enjoy the history and beauty of Tranquility Base. If you have any questions, don't hesitate to ask me [78].

Укр.: Він сплеснув у долоні за спиною. Сподіваюся, вам сподобалася розповідь про базу у Морі Спокою, а також краса видовища. Тепер можете ставити запитання [84].

У цьому прикладі гід, якого звати Гюнтер розповідає історії туристам. Тут дієслово enjoy - to get pleasure from something, переклад: отримувати задоволення від чогось.

Наступне дієслово з позитивною конотацією admire, розглянемо приклад:

Англ.: He lunged without hesitation. He was an assassin with a job. Got to admire his professionalism [252].

Укр.: Він кинувся на мене без вагань. Це був найманий убивця — і він був на роботі. Можна було пишатися його професіоналізмом [261].

Окрім позитивних емоцій, дієсловами у цьому творі також позначено й негативні емоції, хоча їх кількість набагато менша. Так, наприклад, дієслово to hate - to dislike something very much, переклад: дуже не любити щось.

Наприклад:

Англ.: Gunk is food for poor people. It's dried algae and flavor extracts.

They grow it here in Artemis in vats because food from Earth is expensive. Gunk is gross. Flavor extracts are supposed to make it taste good but they just make it taste gross in other ways. I have to eat it every day. I hate it [26].

Укр.: Жижа — це їжа для бідних людей. Це сушені водорості зі смаковими екстрактами. Їх вирощують тут, на Артеміді, тому що імпортувати їжу з Землі — дорого. Жижа — жахлива на смак. Вважається, що смакові екстракти мали б зробити її смачнішою, але насправді вона просто стає жахливою по-іншому. Мені доводиться їсти її щодня. Ненавиджу [26].

У цьому прикладі Джаз пише листа другу з Землі й розповідає про їжу, яку вона ненавидить. У перекладі бачимо перше та друге речення мають дослівний переклад, у третьому реченні – вилучення *in vats – vat - a very large container for storing liquids in*, переклад: дуже великий контейнер для зберігання рідини. Далі додавання слова імпортувати, *Gunk is gross*. Жижа — жахлива на смак. Бачимо прийом експлікації за допомогою слів «на смак». У наступному реченні бачимо прийом транспозиції, а саме переміщення *are supposed to* на початок речення *Вважається, що*.

Дієслово *to argue - to disagree with someone in words, often in an angry way*, переклад: не погоджуватися з кимось на словах, часто гнівно, вжито лише у чотирьох контекстах, але у кожному *argue* втрачає свою негативну конотацію, оскільки йдеться про уникнення цієї дії, наприклад:

Англ.: No, thanks, he said, a little louder this time. Let's not argue about it [63].

Укр.: Ні, дякую, повторив він, цього разу голосніше. Краще не будемо про це сперечатися [68].

Таким чином, дієслова як лінгвальний засіб репрезентації емоцій в науково-фантастичному романі Е. Вейра Артеміда виявилися найбільш продуктивними серед інших проаналізованих лінгвальних засобів та становлять 31%. Серед таких дієслів бачимо ті, які прямо позначають емоції, а також дієслова з широким розмаїттям семантики зазвичай зустрічаються у

виразах: дієслово у парі з прикметником, де прикметник дозволяє більш чітко назвати певну емоцію.

2.2.2 Адвербіальні лінгвальні засоби

Прислівники, які передають або представляють емоції в аналізованому романі, використовуються так само часто (28%), як дієслова та прикметники, оскільки вони служать додатковим елементом у вираженні емоцій. Наприклад:

Англ.: Good morning, Mr. Nakoshi, I said cheerfully [15].

Укр.: Доброго ранку, пане Накоші, — весело кажу я [15].

У цьому прикладі прислівник cheerfully - happy, or behaving in a way that shows you are happy, тобто «щасливо», що висловлює позитивну оцінку. Але виявляється, що це єдиний контекст де цей прислівник було використано.

Цікаво, що у цьому творі меншість прислівників мають позитивну семантику чи конотацію, наприклад, прислівник thankfully - used to say that you are glad that something has happened, especially because a difficult situation has ended or been avoided, тобто це слово використовується, щоб сказати, що ви раді, що щось сталося, особливо тому, що складна ситуація закінчилася або її вдалося уникнути. Наприклад:

Англ.: Thankfully we'd made it to Aldrin Bubble. I shouldered past him and out of the connector [14].

Укр.: На щастя, ми якраз доходимо до Купола Олдріна. Я проходжу повз нього і виходжу з конектора [14].

До слів з позитивною семантикою належить і прислівник proudly, який означає feeling pleased about something that you have done or something that you own, тобто відчуття задоволення від чогось, що ви зробили, або чогось, чим володієте. Проте proudly зустрічається лише двічі на сторінках цього роману. Приклади можна побачити нижче:

Англ.: Yes! he said proudly. My latest invention. The Chinese beat you by seven centuries [57].

Укр.: Так, з гордістю сказав він. Мій останній винахід. - Китайці випередили тебе на сім століть [62].

В аналізованому тексті окрім прислівників з позитивною конотацією були також виявлені прислівники які передають різні негативні емоції. Наприклад:

Англ.: I didn't want to wear my grungy, slept-in clothes so I raided Svoboda's closet. I found a suitable T-shirt and threw it on over my underwear (sadly, Svoboda had no women's undergarments in his closet [188].

Укр.: Не хотілося знову вдягати брудний одяг, в якому я спала. Понишпоривши у шафі Свободи, я знайшла футболку підходящого розміру і накинула її на себе, поверх нижньої білизни. На жаль, жіночої нижньої білини у шафі Свободи не знайшлося [196].

У цьому прикладі прислівник sadly, що означає in a way that shows that you are sad, тобто це слово використовується, щоб показати, що вам сумно, й очевидно виражає негативну емоцію.

Поряд з прямими прислівниковими номінаціями, тими які позначають або виражають конкретну емоцію, у творі частіше зустрічають прислівники інтенсифікатори(18%) які можуть змінювати оцінність залежно від контексту. Так, наприклад прислівник really - used to emphasize something you are saying, тобто використовується для підкреслення того, що ви говорите. Цей прислівник має нейтральне значення, але у поєднанні з іншими членами речення стає інтенсифікатором. Наприклад:

Англ.: Dale shook his head. Man, your dad really hates me. And it's not about Tyler either. He hated me before all that [211].

Укр.: Твій батько таки справді мене ненавидить. І справа навіть не в Тайлері. Він ненавидів мене ще раніше [220].

У цьому прикладі головним елементом виступає дієслово hate – ненавидіти, відносимо до негативних емоцій, у той час як прислівник really

наголошує та підкреслює цей стан. Схожу ситуацію бачимо в наступному прикладі:

Англ.: He shrugged and took another sip. Tyler was really worried about you [280].

Укр.: Він знизав плечима і випив ще пива. Тайлер дуже за тебе хвилювався [291].

У цьому прикладі головним елементом виступає прикметник *worried*, що тлумачиться як *unhappy because you keep thinking about a problem, or about something bad that might happen*, тобто нещасний, тому що постійно думаєш про проблему або про щось погане, що може статися. Тому прислівник *really* підкреслює, що герой твору був дійсно схвилюваний, відносимо до негативних емоцій.

Прислівник *very* - used to emphasize an adjective, adverb, or phrase, тобто використовується для посилення прикметника, прислівника або словосполучення, використовується як інтенсифікатор, наприклад:

Англ.: I love American TV shows. Especially soap operas. They are very exciting even though my mom doesn't want me watching them [25].

Укр.: Мені подобаються американські телешоу, особливо мильні опери. Вони дуже цікаві, хоч мамі й не подобається, що я їх дивлюся [26].

Так, за допомогою прикметника *exciting* - *making you feel excited*, тобто збуджуючий, хвилюючий, позитивна емоція підсилюється у значення дуже цікавий або захоплюючий.

Таким чином, згідно з нашими спостереженнями, більшість прислівників, що безпосередньо позначають або репрезентують емоції, присутні в невеликій кількості у аналізованому творі. Робимо висновок що, прислівники як лінгвальний засіб прямого позначення емоцій виконують в основному функцію посилення, тобто зазвичай прислівники підкреслюють значення таких частин мови як прикметник, іменник та дієслово. Рідко певні емоції передаються прислівниками самостійно, з їх допомогою може бути визначено лише відтінок емотивності.

2.2.3 Ад'єктивні лінгвальні засоби

Прикметники, які передають емоції, в аналізованому матеріалі складають 25%, серед яких позитивні переважають - 15%, в той час як негативні представляють лише 10%.

Почнемо аналіз з розгляду найпозитивнішого прикметника *happy* - *having feelings of pleasure, for example because something good has happened to you or you are very satisfied with your life*, тобто відчуття задоволення, наприклад, тому що з вами сталося щось хороше або ви дуже задоволені своїм життям. Наприклад:

Англ.: *To Jazz! the patrons called out, and raised their glasses. They were happy to toast me if I bought the beer* [280].

Укр.: *За Джаз! — вигукнули завсідники і підняли келихи. Вони раді були підняти за мене тост — адже я поставила усім пива* [290].

Позитивним за своєю семантикою є також прикметник *content* - *happy and satisfied*, тобто щасливий і задоволений. Наприклад:

Англ.: *Most tourists were up against the fence and Bob just scanned the scene. No one was breaking rules or in danger, so he was content* [83].

Укр.: *Більшість туристів були біля паркана, а Боб просто стежив за всіма. Ніхто не порушував правил, ніхто не наривався на небезпеку — тому він був спокійний* [89].

Слід також зазначити, що в англійській мові прикметники мають ступінь порівняння, який також підсилює емоційне напруження:

Англ.: *I rubbed my eyes. Okay, so why is it so exciting? You can use less energy to transmit data? - Oh, it's way more awesome than that, he said* [83].

Укр.: *Добре. А чому ж це викликало в тебе таке захоплення? Це значить, що при передачі потрібно менше енергії? - Ні, все ще цікавіше, — відповів він* [89].

У цьому прикладі прикметник *awesome* у вищому ступіні порівняння,

маркований часткою *more*, означає *extremely impressive, serious, or difficult so that you feel great respect, worry, or fear*, тобто більш чудовий, дивовижний або вражаючий.

Інший приклад застосування ступіню порівняння як вираження негативних емоцій:

Англ.: *One person had yet to arrive. I stared at the door, getting more and more nervous as the minutes ticked by [198].*

Укр.: *Тут не було ще однієї людини. Я дивилася на двері і з кожною хвилиною дедалі більше хвилювалася [206].*

У цьому прикладі прикметник *nervous - worried or frightened about something, and unable to relax*, тобто стурбований або занепокоєний, маркований часткою *more* двічі.

Інколи прикметник у найвищому ступіні порівняння безпосередньо вживається для вираження емоцій, наприклад:

Англ.: *I've learned a lot about the value of friends lately and you're one of the best friends I've ever had. I'd like to meet you in person [281].*

Укр.: *Я тепер добре розумію, наскільки важливі друзі — а ти один із моїх найкращих друзів. Хотілося б зустрітися з тобою особисто [291].*

У цьому прикладі ми бачимо кінцевий сюжет книги, Джаз пише її справжньому другу з Землі листа. Вона вживає прикметник *good* у найвищому ступіні аби підкреслити своє позитивне ставлення до цієї людини.

Отже, прикметники виступають поряд з дієсловами і прислівниками, мовними засобами прямої номінації у творі Е. Вейр «Артеміда». Вони виражають два типи емоцій позитивні і негативні. Значення емотивних прикметників можуть підсилювати ступіні порівняння.

2.2.4 Субстантивні лінгвальні засоби

Іменники, що передають емоції аналізованих творів, займають останнє місце серед лінгвальних засобів прямого номінування в кількісному відношенні (10%). Основний іменник тут має широке семантичне значення, а саме слово *sense* – почуття, тобто здатність розуміти, розпізнавати, оцінювати або реагувати на що-небудь. Розглянемо приклади:

Англ.: *It's one of those warnings you get that's more a sense of wrongness than anything else [250].*

Укр.: Це таке відчуття, коли знаєш, що щось не так, але не можеш пояснити, що саме [260].

У наведеному прикладі словосполучення *sense of wrongness* – означає почуття неправильності, де іменник *wrongness* - *the quality or state of being unsuitable or unfitting*, виступає головним елементом.

Також іменники, які називають емоцію, можуть вживатися й окремо, без іменника *sense*. Так, наприклад, іменник *panic* - *the emotion experienced in the presence or threat of danger*, паніка – передає негативне значення.

Англ.: *There's a special kind of panic that overwhelms you when that happens [252].*

Укр.: Коли таке відбувається, людину атакує напад паніки [262].

Іншим іменником широкої семантики, який називає саме поняття почуття є слово *feeling* - *an emotion that you feel, such as anger, sadness, or happiness*, наприклад:

Англ.: *The air fled from my lungs. I gasped for more - I could expand my chest but nothing came in. Weird feeling [264].*

Укр.: Я намагалася вхопити ротом повітря, але його не було. Дуже дивне відчуття [274].

В аналізованому матеріалі розмежовано дві групи іменників, що позначають емоції чи емоційні стани: похідні та непохідні. Розглянемо

приклади:

До числа непохідних іменників належить іменник *fun* - an experience or activity that is very enjoyable and exciting, тобто забава, потіха.

Англ.: It was zero-G everywhere. I had a shitload of fun bouncing around [66]!

Укр.: Тоді скрізь на кораблі була нульова гравітація, мені дуже подобалося літати і відштовхуватися від усього [71].

Як зазначалося раніше, більше за все у житті Джаз любить розваги, пригоди та гроші. Спочатку вона випадково зруйнувала обладнання батька через те, що влаштувала вечірку з друзями, потім потрапила вже в більш серйозну ситуацію винищуючи роботів знову ж таки через те що хотіла заробити грошей та відчутти ризик та пригодницький дух.

До похідних іменників належать усі іменники, які мають у своїй будові додаткові елементи окрім основи. Розглянемо приклади похідних іменників з додаванням суфікса – *ent*, одним з найпоширеніших в аналізованому творі є іменник *excitement* - the state of feeling or showing happiness and enthusiasm, стан відчуття або демонстрації щастя та ентузіазму.

Англ.: In all the excitement I'd forgotten I even still had it. Generally not a good idea to bring a pointy stick into your inflatable life support system, but it was too late to do anything about that now [259].

Укр.: Через усі ці гарячкові збори я й забула, що труба залишилася в мене. Зазвичай не радять брати з собою у надувну систему забезпечення гострі предмети — але зараз про це було вже пізно думати [270].

У наведеному реченні описується момент коли Джаз намагалася не померти від нестачі кислороду поки бігла у «кулі для хом'ячків». В аналізованому творі зафіксовано 6 прикладів вжитку цього іменника.

До похідних іменників з додаванням суфікса –*ness*, належить низка іменників. Розглянемо іменник *happiness* – the feeling of being happy, тобто щастя, який однозначно передає позитивні емоції. Наприклад:

Англ.: And in the end, it's the only thing that matters. People's happiness,

health, safety, and security all rely on it [183].

Укр.: Врешті-решт, це єдина річ, яка має значення. Щастя, здоров'я, безпека людей - усе залежить саме від неї [191].

У наведеному прикладі йдеться про розмову Джаз з Нгугі, яка насправді шантажувала Джаз та хотіла використати її як приманку у справі з Трондом.

Отже лінгвальні засоби прямої номінації за частиною мови – іменник, тобто субстантивні рідко зустрічаються у аналізованому фантастично-науковому романі. Процентне співвідношення частотності використання іменників для передачі емотивності складає лише 10% аналізованого матеріалу. За будовою існують наступні типи іменників: непохідні, які у своєму складі містять лише корінь, та похідні, що формуються за допомогою суфіксів.

2.3 Лінгвальні засоби непрямого позначення на лексичному рівні

Розглянемо декілька прикладів докладно з прикметниками інтенсифікуючого змісту:

Англ.: The massive airlock complex is the second-largest chamber in the city [15].

Укр.: Величезний шлюзовий комплекс є другим за величиною об'єднаним простором в усьому місті [15].

У контексті ситуації коли Джаз прямувала до Вхідного порту й описувала шлюзовий комплекс, вона використовувала слово «massive» – «величезний», яке являється прикметником інтенсифікуючого змісту й вказує на якісну ознаку слова. З точки зору перекладу, the second-largest - дослівно «другий, найбільший» у оригіналі поєднання числівника з прикметником, а у перекладі за величиною – величина, іменник, що є граматичною заміною частини мови.

Англ.: Technicians operated equipment while engineers monitored the

huge status board along one wall. [29]

Укр.: Техніки працювали з обладнанням, інженери відстежували показники на величезному екрані, що висів на стіні. [30]

Даний приклад використовується для опису приміщення у ситуації коли Джаз з Руді зайшли у промислову зону. У цьому реченні слово «huge» – «величезний» являється прикметником інтенсифікуючого змісту й вказує на якісну ознаку слова. У перекладі бачимо, що while дослівно «поки» - пропущено, status board дослівно – «дошка стану», у перекладі «показники», що позначають більш конкретне явище, тип трансформації - конкретизація. along one wall - дослівно «вздовж одної стіни» - у перекладі додали дієслово «що висів на стіні» тип трансформації додавання.

Англ.: By the time I got to the freight airlock, the giant inner door stood open and the pod was being unloaded. [16]

Укр.: Коли я дістаюся вантажного шлюзу, величезні внутрішні двері вже відчинено — платформу розвантажують [16]

Ця ситуація трапляється коли Джаз приходить до вантажного шлюзу, де Накоші - начальник порту перевіряє груз на присутність контрабанди. У даному реченні прикметник-інтенсифікатор giant перекладається як «величезний», вказує на якісну ознаку слова. У перекладі бачимо граматичну заміну door однина - «двері» множина. Також трансформація «додавання» - слово «вже».

Англ.: I was a huge pain in the ass to my dad at that age (nowadays I'm just a general disappointment). [39]

Укр.: Я, наприклад, у її віці була справжнім гемороем для батька, а зараз перетворилася на просте розчарування. [41]

У контексті ситуації Джаз приходить до будинку Тронда, заходячи вона бачить його з донькою й згадує свого батька. Вона порівнює відношення Лін до батька зі своїм. У цьому реченні слово huge – «величезний» являється прикметником інтенсифікуючого змісту й вказує на якісну ознаку слова. З точки зору перекладу бачимо трансформацію

додавання у перекладі додається слово «наприклад», а також I'm - «перетворилася» опущення займенника I та додавання дієслова.

Розглянемо декілька прикладів які містять прислівники-інтенсифікатори:

Англ.: The smelter uses insane amounts of heat and extremely nasty chemicals, so everyone agrees it should be far away. [15]

Укр.: Комбінат використовує величезні обсяги енергії та небезпечні хімічні речовини, тому всі згодні, що він має стояти якнайдалі.[15]

У цьому прикладі Джаз розповідає про те, що у порту працюють лише професіонали і деякі з них йдуть працювати на комбінат. Вона каже про те, що це місце може бути небезпечним через встановлення там ядерних реакторів. Ми бачимо прислівник-інтенсифікатор extremely який перекладається як «надзвичайно, найвищою мірою». З точки зору перекладу бачимо лексичну заміну heat дослівно «жар», у перекладі маємо «енергія». Також опущення слова extremely.

Англ.: His home occupied a big chunk of Shepard's ground floor - stupidly huge, considering it was just him, his daughter and a live-in maid [18].

Укр.: Він просто безбожно величезний, а надто з огляду на те, що живе в цьому будинку він сам, його дочка і їхня служниця [18].

У цьому прикладі Джаз їде до одного з найбагатіших мешканців міста – Тронда Ландвіка, який розбагатів на норвезьких телекомунікаціях. Джаз везе йому контрабанду й збирається укасти з ним небезпечну, але прибуткову угоду. З точки зору перекладу спостерігаємо опущення цілої частини речення occupied a big chunk of Shepard's ground floor дослівно «займав значну частину першого поверху Шепарда». Переклад вважаємо неадекватним.

Англ.: It's airlock, ringed with red lights, stood distressingly far away [8].

Укр.: Його шлюз, підсвічений червоними ліхтарями, ще страх як далеко [8].

У цьому прикладі описується самий початок сюжету, коли Джаз бігла до величезного Купола Конрада по сірій поверхні й її життя висіло на

волосині. Прислівник-інтенсифікатор *distressingly* перекладається як «болісно». У перекладі маємо граматичну заміну, прийменник *distressingly* перетворюється у іменник «страх».

Розглянемо приклади які містять кванторні слова:

Англ.: *You just need a shitload of energy to get it* [28].

Укр.: Єдина проблема - для його отримання потрібна величезна кількість енергії [28].

У цьому прикладі Джаз розповідає про Центр життєзапечення Артеміди, про те що там є Алюмінієвий комбінат «Санчес» який виробляє кисень у процесі перероблення руди й він потребує велику кількість енергії. З точки зору перекладу ми маємо неспівпадання лексичного змісту, опущення займенника *you* - «ти», а також додавання слів «єдина проблема». У прикладі присутній розмовний стиль комунікації тому що замість, наприклад, *a lot of* – нейтрального виразу, Джаз говорить *a shitload of* яке містить у собі іменник «shit», а також відноситься до вульгаризмів. Кількісні характеристики цього кванторного слова належать до неживих предметів.

Розглянемо приклад з використанням жаргонізмів:

Англ.: “Okay, listen up,” Bob said. “I will be in a full EVA suit while you will be in what we call ‘hamster balls’.” [79]

Укр.: - Добре, слухайте, - сказав Боб. - У повному ВК-скафандрі буду тільки я. Ви перебуватимете у пристосуваннях, які ми називаємо «кулями для хом'ячків». [84]

У цьому прикладі Боб який є ВК-спеціалістом проводить інструктаж для туристів перед тим як доволити їм піти на прогулянку по Артеміді. Цей герой використовує жаргонізм *hamster balls* - «кулі для хом'ячків» під якими ВК-спеціалісти мають на увазі пристрій для переміщення людини всередині у формі кулі. Цей транспортний засіб має схожу зі скафандром функцію.

Англ.: *I listened with fake fascination. Of course I knew all about scurry packs. Hell, as part of my training, I'd been given several deliberately broken packs and told to identify the problems.* [80]

Укр.: Я слухала з удаваним захопленням. Звісно ж, я знала усе про переносні системи життєзабезпечення. Це була частина навчання, яке я проходила. Нам навмисне видавали ушкоджені системи, щоб ми виявили неполадки. [85]

У цьому прикладі Джаз - шпигунка і вдає з себе туристки яка нічого не знає про переносні системи життєзабезпечення. За Longman Dictionary fascination - the state of being very interested in something, so that you want to look at it, learn about it etc. переклад: захоплення - стан сильної зацікавленості чимось, так що хочеться на це подивитися, дізнатися про це тощо. З цього пояснення робимо висновки що слово fascination відноситься до прямої репрезентації емоції «інтерес-хвилювання». Також у цьому прикладі є слово hell яке у данному контексті грає роль вигуку. За Longman Dictionary hell - used to emphasize a statement. Переклад: hell - використовується для підкреслення твердження. Аналізуючи переклад бачимо, що перше речення має дослівний переклад, у другому реченні – scurry packs дослівно scurry – «метушитися», pack – «упаковка, пакет». У словниках немає колокації scurry pack, можемо зробити висновок, що автор вигадав цей термін спеціально для того, щоб позначити обладнання яким користуються ВК- спеціалісти. Робимо висновок, що це жаргонізм, оскільки тільки ВК- спеціалісти у книзі використовують цю колокацію.

Розглянемо приклади зі словами, які за семантикою називають емоції:

Англ.: The excitement level jumped a notch. The tourists were all smiles and giddy conversation. [80]

Укр.: Рівень захоплення враз підскочив. Туристи заусміхалися і почали перемовлятися. [86]

У цьому прикладі автор описує реакцію туристів, які дізналися про те, що будуть використовувати спеціальне обладнання для пересування по місяцю. Слово excitement «захоплення» за Longman Dictionary - to make someone feel happy, interested, or eager. Переклад: змусити когось почуватися щасливим, зацікавленим або нетерплячим. Відносимо це слово до прямої

репрезентації емоції «інтерес». Також бачимо невербальний засіб репрезентації *tourists were all smiles* - туристи заусміхалися, перевіривши слово *smile* у Longman dictionary - *to make your mouth curve upwards, in order to be friendly or because you are happy or amused*. Робимо висновок, що туристи відчували позитивну емоцію «радості». З точки зору перекладацьких трансформації бачимо граматичну заміну *The tourists were all smiles – smiles – іменник*, перетворює у дієслово «усміхалися», а також додавання слова «почали» та *giddy conversation* стало дієсловом «перемовлятися».

Розглянемо приклад використання фразеологізму:

Англ.: *A bunch of tradesmen have contacted me. Plumbers, electricians, glassworkers, you name it. I'm suddenly the belle of the ball.* [86]

Укр.: До мене зверталися найрізноманітніші майстри - сантехніки, електрики, газовики - усі, хто тільки міг. Я несподівано стала «королевою балу». [92]

У цьому прикладі головна героїня репрезентує емоційний фідбек щодо змін у її житті. Джаз – дівчина, яка втекла з батьківського дому, намагається вижити й веде досить дивне, босяцьке життя. Вона використовує ідіому *the belle of the ball* - «королева балу», що можемо пояснити як те, що різні люди приділяють їй занадто багато уваги, ця ідіома допомагає Джаз виразити емоцію подиву та одночасно недовірливості до того що відбувається навкруги. Слово *belle* за Longman Dictionary *a beautiful girl or woman*, переклад: красива дівчина чи жінка. Перекладачі застосовують слово «королева» міняючи оригінал, бо королева балу це схожий за значення фразеологізм який використовується в українській мові. З точки зору перекладу також бачимо використання перестановки членів речення, а саме підмета *a bunch of tradesmen* у англійській мові на додаток в українській.

Вигуки є досить суперечливою й особливою частиною мови, але ми відносимо їх до лінгвального засобу репрезентації емоцій на лексичному рівні тому, що за походженням є вигукі які утворюються від інших частин мови й мають форму слів. Також вигукі можуть виконувати роль

еквівалентів речення та виражати емоцій мовця, таких як радість, сум, здивування, гнів, відчай.

Розглянемо приклади де один і той самий вигук може передавати опис різних емоцій:

У цьому прикладі Джаз здивована тому як швидко Боб вдягнув скафандр. Слово damn – вигук, за Longman Dictionary - used when something is impressive or surprising. Переклад: використовується, коли щось вражає або дивує. З точки зору перекладу у реченні Damn, he was fast – граматична заміна, fast – прикметник, змінюється на «швидкість» іменник.

Англ.: Bob pulled his own EVA suit out of a locker and put it on in three minutes. Damn, he was fast. The fastest I ever got into mine was nine [, 80].

Укр.: Боб витягнув свій ВК- скафандр із шафки і вдягнув його за три хвилини. Ого, оце так швидкість! У мене на це йшло аж дев'ять хвилин [, 86].

У інших прикладах, Джаз використовує damn, щоб виразити сильну злість або розчарування у зв'язку з неочікуваними та неприємними обставинами які руйнують усі її плани, наприклад:

Англ.: Shit! Damn! Crap! Ass! Son of a bitch! It's important to vary your profanities. If you use the same one too often it loses strength [, 113].

Укр.: Гвалт! Холера! Покидьки! Сучі діти! Важливо, щоб прокльони не повторювалися — коли весь час говориш одні й ті ж слова, вони поступово втрачають силу [, с.121].

У наступній ситуації Джаз використовує вигук коли замислюється чи правильно вона все робить.

Англ.: Hmm, I said. Maybe I should - Then the harvester exploded. Like...exploded. Way the hell larger than I expected. [, с.116].

Укр.: — Гм... — міркувала я. — А може, треба було... І тут заготівельник вибухнув. Оце вже вибухнув, так вибухнув! [, с.116].

Ще одна ситуація де вигук виражає саркастичну радість. Джаз помітили камери коли вона намагалася тихо крастися на забороненій території:

Англ.: Their controllers now had me on camera from multiple angles. Whee. [, с.106].

Укр.: Тепер я була на відео — на мене дивилися з різних боків. Прекрасно [, с.113]!

Наприклад, фраза яку промовляє Джаз коли їй вдається виплутатися з неприємної ситуації:

Вторинними вигуками автор називає ті слова, які, крім свого звичайного значення, можуть набувати значення, що виражає ставлення до ситуації чи обставин. До таких прислівників належать вигуки тривоги, заклики до уваги, слова-обіцянки, слова-табу та інші, що вживаються з емоційним забарвленням. Наприклад, у наступних реченнях ви можете побачити вигуки тривоги Джаз, які супроводжуються знаками оклику.

Головна героїня Джаз реагує на жахливі ситуації в яких вона опиняється:

Англ.: Oh, come on! I yelled. I took a moment to calculate how fucked I was.

Укр.: Тиць-звиздиць! - закричала я. Кілька хвилин пішло на те, щоб зрозуміти, в наскільки скрутній ситуації я опинилася.

Англ.: The masters divided us into three groups of eight. I ended up with Bob. Goddammit.

Укр.: Спеціалісти поділили нас на три групки по вісім осіб. Я потрапила до групи, якою керував Боб. От біда!

На матеріалі нашого дослідження визначаємо вигук як самостійну частину мови, яка займає незалежне місце і не належить ні до повнозначних, ні до службових частин мови. [, с.96].

Отже, вигуки займають самостійне положення в мовній системі, не належать до повнозначних або службових частин мови, є синтаксично відокремленими, виражають емоцію або намір мовця, мають окличну інтонацію і володіють лише прагматичною компетенцією. Первинні вигуки походять від невербальних жестів, визначаються фізіологічними

особливостями мовленнєвого апарату і можуть бути морфологічно простими і просодично пов'язаними зі складними граматичними структурами. До вторинних вигуків належать слова з сильним емоційним забарвленням і окличною інтонацією.

2.4 Лінгвальні засоби на синтаксичному рівні

У ході дослідження було виявлено вісім прикладів, які містять синтаксичний засіб вираження інтенсифікаторів. Сюди відносимо: окличні та питальні речення (62%), повтори (14%), інверсія (9%), переривання (7%), емфатичне використання *do* (5%), пропуски (3%).

Розглянемо приклади які містять повтор слова :

Англ.: You failed the exam, Jazz. You super-duper failed. [11]

Укр.: Екзамен не здано, Джаз. Це цілковитий провал. [10]

У цьому прикладі показується ситуація де Джаз проходить іспит та через те що вона купила вживаний скафандр стався витік кисню й вона не складає екзамен. Ми бачимо повтор слова *failed* яке перекладається як «не здано» та «провал». У другому елементі емотивність посилює не тільки синтаксичний засіб повтору, але також семантика слова *super-duper* яке перекладається як «цілковитий», «приголомшливий». З точки зору перекладу зберігається мета висловлювання та спільність опису ситуації. Перекладач заміняє частини мови, у той час як у оригіналі використовується *failed* – як дієслово минулого часу, у перекладі ми маємо іменник – «провал».

Англ.: It failed. It means *you* failed. [11]

Укр.: Проблеми зі скафандром — це твої проблеми. [11]

У данному реченні окрім повтора слова *failed* яке перекладається як «невдалий» (про спробу, замах тощо), його частина мови – дієслово використане у минулому часі. Окрім синтаксичного засобу ми можемо бачити слово *you* яке виділяється курсивом, тобто виражається фонетичним засобом репрезентації. В даному випадку елемент «*failed*» «проблеми» несе

інтенсифіковане значення по відношенню до першого.

Англ.: I walked in and - holy shit! Administrator Ngugi was there. She was just... there! [39]

Укр.: Я зайшла і... ніфіга собі! - там була пані адміністратор Нгугі!
[22]

У даному прикладі Джаз навідується у дім Тронда. Він – людина, якій Джаз зазвичай привозить контрабанду. Коли Джаз заходить всередину будинку, то бачить Фіделіс, яка є причиною появи Артеміди. Працюючи на посаді міністра фінансів Кенії, вона з нуля створила в країні космічну галузь. Це було дуже неочікувано для Джаз побачити її там. У прикладі використовується фраза “holy shit”, що перекладається як «ніфіга собі», таким чином ця фраза відноситься до розмовного стилю мовлення й посилює речення завдяки своїй семі. Також ми бачимо повтор слова there «там».

Англ.: Thing is, the lower the pressure, the lower the boiling point of water. [21]

Укр.: Але річ у тому, що чим нижчий тиск, тим нижча температура кипіння води. [22]

У даному прикладі Джаз веде розмову з Джином. Він – землянин, тому Джаз доводиться пояснити йому, що повітря Артеміди складається з чистого кисню, але під тиском, що дорівнює двадцяти відсоткам земного. У такий спосіб вони отримують потрібну кількість кисню, а тиск на внутрішні оболонки споруд зменшується. У цьому прикладі демонструється порівняльна конструкція, яка може використовуватись з прикметниками та прислівниками. У цьому типі конструкції упорівнюється наростання або убування якостей, ознак тощо). Тобто, прикметники знаходяться як би "в процесі". Також слово lower це порівняльний ступінь прикметника low. В даному випадку елемент «the lower» «нижчий» несе інтенсифіковане значення по відношенню до другого елементу.

Англ.: They stay at crappier hotels in crappier bubbles like Conrad. [15]

Укр.: Вони зупиняються у відстійніших готелях, у відстійніших

куполах, таких як Конрад. [68]

У цьому прикладі Джаз порівнює Конрад з Олдріном – центрами для відвідувачів. Вона розповідає про їх цілковиту протилежність. Наприклад, що у Конраді повно майстерень де працюють люди, а Олдрін це справжній курорт. Там розміщені готелі, театри, казино й навіть справжній цирк. У Конраді зупиняються земляни середнього класу, у той час як багатії зупиняються у хороших готелях. Дане речення містить повтор слова “scarrier” – прикметник, який використовується у порівняльному ступіні. Початкова форма «scarру» перекладається як «поганий» й завдяки повтору передає експресивну функцію інтенсифікатора.

Англ.: I had no idea what kind of schedule the harvesters had, so I would just have to wait. And wait. And fucking wait. [96]

Укр.: У мене не було жодного уявлення про розклад роботи заготівельників, тож залишалося тільки чекати. І ще чекати. І знову, чорт його бери, чекати. [102]

У цьому прикладі Джаз проходить дуже серйозну та небезпечну місію й чекає поки з'являться машини, які автор називає «заготівельники» harvesters в оригіналі й Джаз повинна їх знищити, бо вона хоче заробити на цьому гроші. За допомогою повтора слова автор передає переживання героїні, те як вона нервує отже окрім повторювання слова “wait”, вживаються також лайливі слова які вже відносяться до лексичної репрезентації емотивності.

Англ.: I'm an idiot, Kelvin. A complete idiot. How could I not see what Sean was? [104]

Укр.: Я ідіотка, Кельвіне. Повна ідіотка. Як я могла не помітити, ким насправді був цей Сін? [110]

У цьому реченні Джаз пише листа її близькому другу який мешкає на планеті Земля. Вона розповідає як погано вчинив з нею її колишній хлопець й звинувачує себе у наївності. Повтор слова idiot здійснюється для репрезентації безнадійності ситуації та страждання героїні.

Англ.: Hmm, I said. Maybe I should - Then the harvester exploded. Like...exploded. Way the hell larger than I expected. [110]

Укр.: - Гм... - міркувала я. - А може, треба було...

І тут заготівельник вибухнув. Оце вже вибухнув, так вибухнув! [117]

У цьому прикладі Джаз підірвала заготівельників й спостерігає результат. Повтор слова exploded – «вибухнув» вживається для посилення емоції «здивування» й неочікуванності ефекту дії зі сторони персонажа, а також комбінується з фонетично-графічним способом репрезентації емотивності за допомогою трьох крапок, як емоційної паузи та вигук “Hmm” який виражає невпевненність.

Англ.: Not only had I failed, I'd made things harder on him. Now Sanchez Aluminum knew someone was gunning for them. “Damn...” I said as my stomach knotted up [117].

Укр.: Я не впоралася з завданням, і навіть ускладнила справу: тепер на Алюмінієвому комбінаті «Санчес» знали, що на них хтось полює. - Прокляття, - сказала я. Мені аж живіт звело [124].

У цьому прикладі Джаз провалила місію й справи для неї дуже кепські. Емотивність підсилюється за допомогою інверсії яка зазвичай використовується після слів “Not only”. Також слово “Damn” яке за Longman Dictionary описуємо як «вигук» який використовується для того щоб виразити емоції «роздратованості» та «розчарування» у цьому випадку. Останній засіб репрезентації тут – невербальний. “ my stomach knotted up..” – «Мені аж живіт звело» як читачі ми розуміємо, що такий опис фізіологічної реакції є результатом сильного перевантаження персонажа негативними емоціями.

Англ.: What a fantastic night's sleep! [68]

Укр.: Як же чудово мені спалося! [73]

У данному прикладі Джаз прокидається у м'якому зручному ліжку й говорить про те як добре їй спалося. Питальне слово what використовується для додаткового підсилення емоцій у окличному реченні. В окличних

реченнях what перекладається як «який»; « що за » (з неозначеним артиклем). Дане речення посилюється не тільки за рахунок окличного слова what, але й за допомогою семантики слова fantastic, що у перекладі означає «нереальний, фантастичний».

Англ.: What a magnificent ship! [66]

Укр.: Який він прекрасний! [71]

У цьому прикладі Джаз використовує окличний тип речення, зі словом what, щоб виразити свою думку щодо найбільшого лайнеру в історії людства. Ми бачимо приклад розмовного стилю мовлення, де використовується оклик. Зазвичай, оклична конструкція з what являє собою таку структуру: окличне слово, неозначений артикль, прикметник та підмет. Дане речення посилюється не тільки за рахунок окличного слова what, але й за допомогою семантики слова magnificent – «чудовий, величний». У перекладі слово «ship» - дослівно «корабель» змінюється на займенник «він», лексична заміна. Переклад позначаємо як еквівалентний.

Англ.: It's pricey to get here and expensive as hell to live here. [12]

Укр.: Сюди дорого добиратися. Тут пекельно дорого жити. [11]

У цьому прикладі Джаз описує життя на Артеміді, про людей які там живуть. Прислівник-інтенсифікатор «as hell» переклад - «як пекло, пекельно», використовується у розмовній комунікації. Джаз часто використовує цей інтенсифікатор у своєму мовленні.

Англ.: Then they smelt the ore with a chemical and electrolysis process that takes a shitload of electricity. And I do mean a shitload. [43]

Укр.: Далі, за допомогою хімічних і електричних процесів, руду перероблюють - і на це потрібна величезна кількість електроенергії. Справді, просто нереально велика! [45]

У даному прикладі Тронд розповідає Джаз про свою ідею стосовно покращення бізнесу. Він описує завод «Санчес» та те якого плану вони будуть дотримуватися. В реченні ми звертаємо увагу на кванторне слово «a shitload of» перекладається як «велика кількість чогось», належить до сленгу,

розмовного стилю мовлення, також цей персонаж посилює значення за допомогою лайливих слів за допомогою слова “shit”.

Розглянемо приклад вживання інверсії.

Англ.: Not only had I failed, I'd made things harder on him. Now Sanchez Aluminum knew someone was gunning for them. “Damn...” I said as my stomach knotted up. [, с.117]

Укр.: Я не впоралася з завданням, і навіть ускладнила справу: тепер на Алюмінієвому комбінаті «Санчес» знали, що на них хтось полює. Прокляття, - сказала я. Мені аж живіт звело. [, с.124]

Відомо, що зворотній порядок слів вживається в англійській мові для того щоб наголосити на чомусь або емоційно підкреслити щось. Головна героїня провалила свою місію, й тепер відчуває провину, яка передається за допомогою зворотнього порядку слів.

В перекладі, через різницю між синтетичною українською та аналітичною англійською мовами, інверсію не збережено. Маємо лише беземоційну констатацію факту, через що переклад не еквівалентний, але адекватний. Застосовано трансформацію транспозиції, тобто змінення порядку слів.

2.5 Перекладацькі трансформації

На основі аналізу лінгвальних засобів передачі емоцій та емоційних станів головної героїні в українському перекладі науково-фантастичного роману Е. Вейр Артеміда у виконанні Дмитра Кушніра (видавництво КМБУКС) та їх зіставлення з оригіналом Artemis було встановлене використання 10 прийомів перекладу. Широта спектру перекладацьких прийомів пояснюється різноманітністю лексики застосованої в оригіналі для репрезентації емоційного мовлення.

Результати кількісних підрахунків демонструють, що першу трійку найчастотніших засобів відтворення емоційного мовлення у перекладі досліджуваного науково-фантастичного роману складають словникові

відповідники, лексичні заміни та транспозиція. Під словниковим відповідником мається на увазі підбір наявного еквіваленту у словнику.

Розглянемо приклади зі словниковими відповідниками:

Англ.: Some things really piss people off. Enough that they'll form up and punish you, even though you didn't break any laws [104].

Укр.: Деякі речі дуже розлючують інших — настільки, що вони збираються і йдуть карати винного, навіть якщо жодних законів порушено не було [110].

У цьому прикладі Джаз розповідає товаришу з Землі про те як бандити побили її колишнього хлопця. В українському перекладі бачимо використання слова «розлюститися», що є серед перерахованих відповідників, а отже такий переклад стосується використання словникового відповідника. Piss off – розлючують.

Наступний приклад:

Англ.: Dents appeared in the plate. Scary as hell, but it protected me from the hail [110].

Укр.: На пластині почали з'являтися вибоїни. Було дуже страшно, але металевий град мене таки не дістав [117].

У цьому прикладі автор описує ситуацію того, як Джаз отакують роботи через те, що вона пройшла на заборонену територію й намагається їх знищити. В українському перекладі бачимо використання слова «страшно», що є серед відповідників слова scary.

Наступний приклад:

Англ.: Then, to my utter surprise, he turned and walked away. You'll be in over your head soon. When that happens, give me a call [129].

Укр.: І тут, на моє цілковите здивування, він обернувся і пішов геть. А наостанок сказав: — Скоро ти сама до мене прибіжиш. Щойно виникне така думка — просто зателефонуй [135].

У цьому прикладі Джаз розмовляє з ВК- спеціалістом та колишнім другом, який пропонує їй знову бути друзями і якщо вона погодиться, він

нікому не розкаже про таємну місію.

Англійський іменник *surprise* в англо-українському словнику має декілька відповідників: сюрприз, несподіванка, здивування. Один з наведених варіантів був вжитий в українському перекладі.

Розглянемо приклади калькування:

Під калькуванням мається послівний переклад словосполучень та виразів.

Англ.: *Dear Jazz, I'm very worried about you. I haven't heard from you in over a month* [104].

Укр.: Дорога Джаз! Я дуже за тебе хвилююся. Не чув од тебе ані слова вже понад місяць [110].

У цьому прикладі можемо бачити листування головної героїні Джаз з її близьким другом з Землі. Для того, щоб з'ясувати чи можемо ми віднести цей переклад до словникового відповідника, звертаємось до англо-українського словника []:

Окрім калькування та словникових відповідників, ми також хочемо виокремити трансформаційний переклад, а саме лексичні заміни, транспозиції, цілісні перетворення, фразеологічні заміни, вилучення та експлікацію.

Розглянемо приклад лексичної заміни іменника:

Англ.: *All right, luv? said Billy. Try this batch. New formulation* [129].

Укр.: - Все добре, солоденька? - запитав Біллі. - Спробуй-но ось цього. Нова формула [136]!

У цьому прикладі слово *luv* – є сленговою формою слова *love*, а також за *Longman Dictionary*: *used as a friendly form of address*. Переклад: використовується як дружня форма звернення. У цій ситуації Джаз розмовляє з барменом, й він називає її «солоденькою». З нашої точки зору це не дуже вдала лексична заміна, бо зазвичай «солоденька» або *honey*, *darling* використовується для того щоб звернутися до коханої людини. Слово «люба» було б більш доречним у контексті відвідувачки закладу й найближчого за

значення перекладу слова *luv*. Також бачимо трансформацію генералізації у другому реченні, слово *batch* - a group or set of usually similar objects or people, esp if sent off, handled, or arriving at the same time. Переклад: група або набір зазвичай подібних об'єктів чи людей, особливо якщо їх відправляють, обробляють або вони прибувають одночасно. У контексті ситуації можемо зробити висновок, що *batch* це сет коктейлів у барі, але у перекладі маємо «ось цього».

Ще один приклад лексичної заміни:

Англ.: Yeah, I got to tell you, tourists pay good money to go outside. [14]

Укр.: Але мушу сказати, туристи платять добрячі гроші, щоб вийти на поверхню. [13]

Наведений приклад відносимо до моменту коли Джаз зустріла Дейла який йшов до Центру відвідувачів, щоб провести екскурсію й хвалився тим, що заробить багато грошей. У цьому реченні слово *good* – «хороший» виділено курсивом. З точки зору перекладу, маємо лексичну заміну - згода яку виражає слово *yeah*, перекладається як «але», також опускається займенник *you* - опущення, *good money* – дослівно, добрі гроші, морфологічна заміна. Інші слова у реченні переведені дослівно, переклад вважаємо еквівалентним.

Ще один приклад лексичної заміни прикметника на іменник:

Англ.: It's a simple idiot-proofing scheme that's very effective. But no idiot-proofing can overcome a determined idiot. [69]

Укр: Це проста і ефективна система захисту від дурня. Але якщо дурень наполегливий, то його не зупинить жоден захист. [74]

Данне речення було використане у ситуації коли Джаз працювала над наступним кроком її плану який полягав у тому, як вийти з міста. Для цього їй потрібно було провести своїм гізмом над панеллю керування тим самим показати належність до профспілки, але вона не могла видавати свою особистість, тому придумала метод як обійти систему. У перекладі бачимо граматичні заміни *idiot-proofing scheme* – система захисту від дурня, а також

перестановка членів речення – додатка у англійській на місце підмета в українській.

Наступний приклад з лексичною заміною дієслова:

Англ.: A splash of bright-red blood on the wall - Nope! I said.

I spun on my heel and stormed back into the hallway. Nope, nope, nope [131]!

Укр.: На стіні була яскраво-червона пляма крові. Ні! - закричала я.

Стрімко обернувшись, я негайно вилетіла у коридор. Ні, ні, ні! [137].

У цьому прикладі бачимо ситуацію коли Джаз повертається до Тронда Ландвіка, щоб забрати оплату за шпигунську місію, але знаходить усі в його домі мертвими. Слово say дослівно - сказати, перекладають як «закричала» для того щоб підкреслити шок головної героїні у переломний момент, переклад позначаємо як адекватний.

Окрім дієслів, хочемо зазначити, що заміні також підлягають прислівники, наприклад:

Англ.: When you short out a 2.4 megawatt-hour battery, it gets very, very hot. Like, extremely hot [102].

Укр.: Якщо закоротити акумулятор на 2,4 мегават, він дуже-дуже сильно нагрівається. Просто пекельно сильно [137]!

Прислівник extremely має наступні відповідники: вкрай, надзвичайно, надмірно. В тексті-перекладу вжито інший прислівник «пекельно», який не присутній у наведених варіантах, тому відносимо цей випадок до лексичної заміни.

Схожу ситуацію спостерігаємо із англійським прислівником really:

Англ.: Dad, I need you to listen to me. Really listen. - Okay... he said.

This doesn't sound good [102].

Укр.: Тату, будь ласка, послухай мене. Уважно послухай - Так... сказав він. Відчуваю, що нічого хорошого не почую [137].

В англо-українському словнику прислівник really має низку варіантів перекладу: дійсно, справді, дуже. Жоден із наведених варіантів не присутній

у тексті перекладу, що відносимо до лексичної заміни.

Розглянемо наступні приклади трансформації: транспозиція. Під транспозицією розуміємо заміну однієї частини мови на іншу.

У цій ситуації Джаз вирушає у подорж, щоб зустрітися з людиною яку звуть Джин Чу – знайомий загиблого Лонда Трондвіка. Джаз хоче знайти його і дізнатися хто вбивця.

Англ.: You leak money like a sieve. You're jet-lagged. You're exhausted all the time. You're homesick even though you're on vacation. But all of those hassles pale in comparison to the food [142].

Укр. : Гроші течуть, наче вода крізь сито. Весь час хочеться спати. Ви втомлюєтеся, вам кортить повернутися додому — навіть попри те, що у вас відпустка. Але усе це дрібниці порівняно з їжею [148].

Бачимо, що у прикладі слова exhausted та homesick – прикметники, які у перекладі змінюються на дієслова.

Заміну прикметника на дієслово вжито і в наступному прикладі:

Англ.: Tourists love to sample our local cuisine. Problem is: Our cuisine sucks. It's made of algae and artificial flavors [142].

Укр. : Туристи люблять куштувати нашу місцеву кухню. Проблема одна - кухня у нас відстійна. Тут готують з водоростей і штучних приправ [148].

Англійська лексема sucks це дієслово, що означає used when you dislike something very much or think something is very bad. Переклад: використовується, коли вам щось дуже не подобається або ви вважаєте щось дуже поганим. У перекладі прикладу бачимо «відстійна» прикметник, тому позначаємо як граматичну транспозицію.

Іноді частину мови прикметник можуть замінити на іменник у перекладі, розглянемо наступні варіанти:

Англ.: A guest walked up, waved his Gizmo, and the elevator opened. The guard watched but didn't seem too interested [144].

Укр. : Зайшов один з гостей готелю, махнув гізмо — і ліфт відчинився.

Охоронець подивився в його бік, але особливої зацікавленості не виявив [150].

У цьому прикладі Джаз переодягнена в повію намагається вистежити Джина Чу у дорогому готелі серед гостей й описує те, що бачить. Слово *interested* у оригіналі маємо як прикметник – зацікавлений, у перекладі приклада бачимо зміну частини мови на іменник «зацікавленість», тому позначаємо це як граматичну транспозицію.

Наступна трансформація – цілісне перетворення, коли повністю змінюється елемент вихідного тексту:

Англ.: *The bartender returned with my drink. I took a sip. Oh, man... good stuff* [144].

Укр. : Бармен повернувся з напоєм. Я відпила ковток. Ох і добре ж він смакував [151]!

У цьому прикладі Джаз сидить у барі й п'є коктейлі, чекаючи людину, з якою вона б хотіла переговорити. В англійській мові лексема *stuff* це іменник, який має наступні українські відповідники: речі, матеріал, предмет. У тексті перекладу бачимо, що вжито зовсім іншу фразу, більш вдалу й відповідну до контексту, тож визначаємо це як цілісне перетворення.

Англ.: *He was a trained security guard and his whole job was controlling access. He wasn't likely to fall for bullshit* [144].

Укр. : Він — добре підготовлений охоронець, і його єдине завдання — обмежувати доступ. Він не поведеться на дешеві трюки [151].

У цьому прикладі Джаз розмірковує про те, як краще надурити охоронця. Лексема *bullshit* - *something that is stupid and completely untrue*, переклад: щось дурне і абсолютно неправдиве, дурня. У перекладі прикладу бачимо «дешеві трюки», що є цілісним перетворенням.

Розглянемо ще один приклад:

Англ.: *He screamed in rage and used the arm to hoist me into the air. Okay, that wasn't part of my plan* [148].

Укр. : Він гнівно закричав і підкинув мене в повітря. На таке я не

розраховувала [154].

У цьому прикладі Джаз б'ється з вбивцею, який був найнятий, щоб її вбити. З точки зору перекладу бачимо *Okay, that wasn't part of my plan* дослівно - Гаразд, це не було частиною мого плану, у перекладі: На таке я не розраховувала, що позначаємо як цілісну трансформацію. Також бачимо вилучення *used the arm* – дослівно. використав руку, а також лексичну трансформацію *hoist* – підняв, у перекладі маємо підкинув.

Наступний приклад цілісного перетворення:

Англ.: *Oh my God! I could not believe the shit the prince's second wife was saying about him in the press. That's just mean!* [88]

Укр.: О Боже! Я не могла повірити в те, що наговорила друга дружина принца журналістам. Наклеп, не інакше. [94]

Це ситуація коли Джаз повинна чекати на свою місію і щоб час очікування швидше минав, вона читає новини. З точки зору перекладу бачимо дослівний переклад *Oh My God!* «О Боже», у наступному реченні слово *press* – прийом конкретизація, журналісти. *That's just mean!* – дослівно «Це просто підло», у перекладі: наклеп не інакше, маємо цілісне перетворення. Також вилучення інформації про кого, говорила *prince's second wife*. Переклад вважаємо неадекватним.

Розглянемо ще один приклад цілісного перетворення:

Англ.: *The familiar sounds of the docking procedure clanged through the car and Raj shouted «End of the liine!»* [76]

Укр.: Почулося знайоме клацання металу. Радж закричав: — Поїздку закінчено! [81]

Ситуація трапляється у поїзді коли туристи прибувають до Центра відвідувачів «Аполлон - 11» й Радж – капітан, повідомляє туристів про те, що поїздку закінчено. У перекладі бачимо як активний стан перейшов до пасивного *The familiar sounds clanged* - «Почулося», тобто спостерігаємо граматичну заміну членів речення й цілісне перетворення фрази *end of the liine* дослівно – «кінець лінії» у перекладі «поїздку закінчено». Переклад

позначаємо як адекватний.

Наступна трансформація – фразеологічна заміна. Під фразеологічною заміною мається на увазі заміна одного фразеологізму іншим в українському контексті. Розглянемо приклади:

Англ.: I discreetly placed the Gizmo on the ground and kicked it under a nearby bench. The bait was set. Now to see if anyone came nibbling [155].

Укр. : Непомітно поклавши гізмо на землю, я запхала його ногою під найближчу лавку. Так було закладено наживку. Тепер залишалося чекати і дивитися, чи хтось кліуне [161].

У цьому прикладі Джаз бажає побачити людину, яка хоче її вбити, тому вона ховає свій гізмо на місцевості де багато людей і чекає поки прийде злочинець. У англійській мові стандартний фразеологізм укр. Потрапити на гачок це take the bait або rise to the bait, у наведеному нами прикладі автор поділяє фразеологізм на два речення, але ми все ще вважаємо це ідіомою, бо вона має переносне значення і в оригіналі The bait was set. Now to see if anyone came nibbling, і в перекладі: Так було закладено наживку. Тепер залишалося чекати і дивитися, чи хтось кліуне, тож визначаємо трансформацію фразеологічної заміни.

Розглянемо наступний приклад фразеологічної заміни:

Англ.: Do you expect me to believe the sabotage, the murders, and you hiding out are all unrelated? He scooped a bite of Gunk from his bowl and ate it with perfect table manners. You're in the middle of all this, and I want to know what you know. [156].

Укр. : Ти думаєш, я повірю, що диверсія, вбивство і те, що ти зараз ховаєшся - ніяк не пов'язані речі? Він знову зачерпнув трохи жижи і підніс до рота, демонструючи прекрасні манери. Ти замішана в цьому по вуха, і я хочу знати все, що знаєш ти. [162].

У цій ситуації Джаз розмовляє з Руді, теоретично він її колишній товариш, але він хоче відновити дружбу і допомогти їй. Вона все ще йому не довіряє. З точки зору перекладу бачимо фразеологізм to be in the middle of all

- to be busy with an activity. В українському перекладі ми бачимо фразеологізм «замішаний по вуха», що є еквівалентом оригіналу.

Наступний приклад:

Англ.: I did something rash. I flipped the table and hauled ass [158].

Укр. : І тут я таки поспішила, перевернула стіл і чимдуж наживала п'ятами [164].

У цій ситуації Джаз побачила злочинця й перелякалася. Вона та її товариш Руді дізналися, що підприємство на територію якого Джаз нещодавно ходила з міссією взірвати машини й заробити собі гроші, власність бразильської мафії. З точки зору перекладу бачимо англійську ідіому haul ass, що за Cambridge Dictionary означає to move very quickly to a different place. Переклад: дуже швидко рухатись в інше місце. В українському перекладі бачимо фразеологізм «чимдуж наживати п'ятами», що є еквівалентом.

Наступна перекладацька трансформація називається ампліфікація. Ампліфікація – це додавання необхідних елементів у тексті перекладу. Наприклад:

Англ.: I'm an idiot, Kelvin. A complete idiot. How could I not see what Sean was [104]?

Укр. : Я ідіотка, Кельвіне. Повна ідіотка. Як я могла не помітити, ким насправді був цей Сін [164]?

У цьому прикладі:

Джаз шкодує про те, що Шон був її хлопцем, бачимо додавання слова «насправді» у перекладі - ампліфікація, а також лексичну заміну слова see – дослівно «бачити», на «помітити». Хотілось би зазначити, що ім'я Sean - Сін було перекладено за допомогою трансформації транслітерації, але цей переклад вважаємо неправильним, оскільки у словниках бачимо транскрипцію /ʃɔ:n/, що значить про те, що це ім'я правильно перекладати Шон.

Розглянемо наступний приклад:

Англ.: I'm so sorry to hear you've had a falling-out with your father. I know you're mad, but please consider reconciling with him, even if you don't want to live in his home [86].

Укр. : Сумно чути, що ви з батьком побили горщики. Я знаю, що ти дуже сердишся, але подумай про те, щоб із ним помиритися. Навіть якщо більше не хочеш повертатися до батьківського дому [91].

У цьому прикладі бачимо як у листуванні Джаз з її другом з Землі, він дає їй пораду щодо примирення з батьком. З точки зору перекладу виявляємо додавання фразеологізму «побили горщики» у перекладі, а у оригіналі маємо неформальну фразу *have a falling-out* - посваритися – позначаємо це ампліфікацією. *I know you're mad* - Я знаю, що ти дуже сердишся бачимо додавання слова «дуже», що також позначаємо як ампліфікація. *if you don't want to live in his home* - Навіть якщо більше не хочеш повертатися до батьківського дому, перекладач замінив дослівний переклад лексеми *live* - жити на «повертатися» позначаємо це як лексична заміна, а також *his home* – дослівно його дому, у перекладі: до батьківського дому, позначаємо цю трансформацію як лексична заміна.

Наступна трансформація називається вилучення. Вилучення – це елімінація окремих елементів у тексті перекладу. Наприклад:

Англ.: Dale set my helmet on a bench, then took my hand and unclamped the seals on the glove. He rotated the glove at the wrist and pulled it off. You went too far this time, Jazz. Way too far [121].

Укр. : Дейл поклав мій шолом на лавку, потім взяв мене за руку і відстебнув рукавицю. Він повернув її біля зап'ястя і зняв. Джаз, цього разу ти зайшла надто далеко [127].

У цьому прикладі бачимо комунікацію Дейла та Джаз, він пояснює, що її небезпечна місія, а саме спроба заробити нелегально гроші може мати дуже неприємні наслідки - Джаз можуть посадити за ґрати або відправити на Землю. З точки зору перекладу лексема *seals*, що означає *a piece of rubber or plastic that keeps air, water, dirt etc out of something*, переклад: шматок гуми

або пластику, який не пропускає повітря, воду, бруд тощо. була вилучена. Наступне речення: He rotated the glove at the wrist and pulled it off. - Він повернув її біля зап'ястя і зняв. У цьому прикладі вилучають слово glove, що робить переклад неадекватним. З нашої точки зору переклад: Він повернув застібку рукавички на зап'ясті й зняв її. – був би більш вдалим та адекватним перекладом.

Наступна трансформація називається експлікація. Експлікація – це пояснення значення окремих елементів у тексті перекладу. Наприклад:

Англ.: Jazz, there are only forty people in the whole city who have EVA suits. It's a small pool to investigate. And the EVA masters will definitely investigate. Not to mention Rudy [123].

Укр. : Джаз, у місті всього сорок осіб, що мають ВК-скафандри. Це не так вже й багато — можна перевірити всіх. ВК-спеціалісти точно проведуть розслідування, не кажучи вже про Руді [129].

У цій ситуації бачимо як Джаз веде розмову з колишнім другом Дейлом, він учасник пошукової групи, яка має схопити злочинця, а саме Джаз, бо вона знищила декілька машин на комбінаті «Санчес». З точки зору перекладу бачимо слово investigate – дослівно, розслідувати, у перекладі прикладу маємо - проведуть розслідування, тому позначаємо як експлікація. It's a small pool - Це не так вже й багато, використовується антонімічний переклад, бо слово small – мало, а pool - a number of people, кількість людей – взагалі опускається, тобто також бачимо трансформацію вилучення.

Наступний приклад експлікації:

Англ.: Okay, thanks. Pfft. Han Solo's pants have a red stripe. And it's not even a stripe – it's a bunch of dashes. Some people have no education [159].

Укр. : Добре, дякую. Ну як так можна! На брюках Хана Соло – a red stripe І взагалі, це навіть не смуги, а горизонтальні риски. Як можна бути таким неосвіченим [165]?

У цьому прикладі Джаз спілкується з американським туристом, який

намагався побачити, що трапилось коли якийсь чоловік розбив вікно й вистрибнув з третього поверху. Вона також питає про те як чоловік був одягнений і це ми бачимо у прикладі. З перекладацьких трансформацій бачимо Pfft - Ну як так можна! – цілісне перетворення. a red stripe – червоні смуги, граматична заміна однини іменника на множину у перекладі. it's a bunch of dashes - горизонтальні риси, у перекладі пояснюють, що таке dash – дослівно тире, тому вважаємо це експлікацією. Some people have no education. Дослівно Деякі люди не мають освіти. – у перекладі: Як можна бути таким неосвіченим? Трансформація цілісного перетворення.

Наступний приклад експлікації дієслова:

Англ: Because lunar dust is *extremly* bad to breathe. [16]

Укр.: Тому що місячний пил надзвичайно сильно шкодить органам дихання. [16]

Приклад взятий з контексту коли Джаз розповідає про те, чому усі люди у місті намагаються уникати місячного пилу, наскільки небезпечно його вдихати й з чого він складається. У данному прикладі слово *extremely* – «найвищою мірою» яке виділено курсивом є прислівником-інтенсифікатором. З точки зору перекладу зберігається семантична еквівалентність, а саме різна ступінь деталізації опису. Перекладацька трансформація – експлікація, тому що to breath дослівно – «дихати», тобто у результаті дихання місячним пилом внутрішні органи пошкоджуються, таким чином у перекладі розкриваються імпліцитні ознаки цього речення.

Наступний приклад експлікації:

Англ.: They were growing *very* quickly. [9]

Укр.: Вони збільшуються у розмірах надзвичайно стрімко. [8]

Наведений приклад відносимо до авторського тексту коли Вейр описує як у Джаз з балонів почав витікати газ і Боб хотів зробити крос-з'єднання але вона його не послухала. Джаз почала бігти тільки швидше й розігналася так, що трикутні плити Конрада заступили їй поле зору й почали збільшуватися у розмірі занадто швидко. У цьому прикладі автор виділяє

слово very – «дуже» курсивом. З точки зору перекладу, бачимо експлікацію, «збільшуються у розмірах», в оригіналі просто growing, дослівно – рости.

Наступний приклад експлікації:

Англ.: «This is the 2:34 p.m. traaaaain to Apollo Eleeeeeeven! All aboooooard!» [75]

Укр.: На годиннику 2:34 після полудня. Поїзд прямує до станції «Аполлон-11». Усі на борт! [80]

У контексті ситуації туристи заходили у поїзд та Джаз впізнала перевіряючого, він був її другом дитинства. Вона намагалася зробити так, щоб він її не впізнав, бо тоді місія б враховувалася провалом. Коли усі зайшли капітан, а саме друг Джаз оголосив станцію і повідомив про те, куди прямує поїзд. З точки зору перекладу багаторазове буквене використання не зберігається, але бачимо прийом експлікації – на годиннику, після полудня, додавання дієслова «прямує», а також дослівний переклад фрази all aboard – усі на борт! цікаво що, борт тут використовується у контексті поїзда, а не літака або корабля. Більш вдалим варіантом перекладу було б «посадка завершується», що є зрозумілий й може бути використано у контексті з будь-яким засобом транспорту, хоча й за допомогою трансформації цілісного перетворення.

Наступна трансформація яку ми знайшли у романі – антонімічний переклад. Під антонімічним перекладом мається на увазі заміна окремого слова в оригінальному тексті його антонімом у перекладі. Наприклад:

Англ.: I poured a little out on the floor for Trond. He was a sneaky moneygrubber who would break any laws that got in his way. But he was good to the people in his life and he didn't deserve to die [144].

Укр.: Я відлила трохи на підлогу – для Тронда. Так, він був не найчеснішим підприємцем, ладен був порушити будь-які закони, які його не влаштовували – зате добре ставився до тих, із ким спілкувався, і звісно ж, не заслуговував на смерть [151].

У цьому прикладі Джаз сидить у барі й робить вигляд, що вона одна з

гостей дуже дорогого ресторану у готелі для багатіїв. Вона намагається вистежити людину, яка повинна їй допомогти дізнатися про те хто вбивця Тронда Ландвіка – її колишнього боса, про нього й йде мова у прикладі. Перше речення у перекладі відносимо до словникових відповідників, а у другому He was a sneaky moneygrubber - Так, він був не найчеснішим підприємцем. Sneaky – дослівно підступний, а moneygrubber - a person who cares too much about getting money, людина, яка надто піклується про отримання грошей. Переклад у реченні вважаємо адекватним, оскільки він передає повне значення, а також відтворений за допомогою трансформації антонімічний переклад. that got in his way – дослівно що стали на його шляху, у прикладі - які його не влаштовували, цілісна трансформація. But he was good to the people in his life дослівно - Але він був добрий до людей у своєму житті, у перекладі: зате добре ставився до тих, із ким спілкувався – бачимо додавання слова ставився, що вважаємо ампліфікацією, people in his life - тих, із ким спілкувався – експлікація. he didn't deserve to die - і звісно ж, не заслуговував на смерть, бачимо ампліфікацію – і звісно ж, та to die – на смерть граматичну заміну дієслова на іменник у перекладі.

ВИСНОВКИ

У процесі людського спілкування мова виконує подвійну мету. Вона не тільки передає інформацію, але й відображає емоційний стан співрозмовника. Людський досвід сповнений емоцій, які є фундаментальними й універсальними. Люди стикаються з величезною кількістю емоційних станів, починаючи від задоволення, отриманого від виконання повсякденних обов'язків, і закінчуючи стражданнями, які відчувають після втрати дорогої людини.

Поняття емоційності відрізняється від поняття емотивності, ці два слова представляють одне явище - людські емоції, але за різними рівнями. Так, психологія - це галузь дослідження, яка стосується емоційного досвіду людей, а емотивність - одна з мовних найважливіших галузей. Емоційність - це психічний стан мовця, а емотивність - усне вираження своїх емоцій. Слово емоція походить від психічних станів і процесів людини, це відповідь на зовнішні та внутрішні подразники, які проявляються як радість, страх, гнів, задоволення тощо. Емоції бувають позитивні та негативні.

Серед численних класифікацій емоцій виділили емоційну систему, до якої увійшли такі емоції: інтерес-хвилювання, радість, горе-страждання, гнів, огида, презирство, страх, подив, сором, провина. Мовні засоби емоційності можна класифікувати за графічним, лексичним, синтаксичним рівнями, а також за субстантивними, дієслівними, ад'єктивними та адвербіальними номінаціями, які можуть вживатися самотійно або в поєднанні.

Особливість перекладу слів з емоційною складовою полягає в тому щоб максимально близько передати емоційність інформації лінгвальними засобами, щоб надати аналогічний вплив на читача у тексті перекладу та чітко передати емотивну змістовність вихідного тексту. Прагматичний вплив на одержувача є основною функцією передачі емоцій у тексті.

Англомовний твір Е. Вейр *Artemis* та його український переклад Артеміда здійснений Дмитром Кушніром (КМБУКС) у 2017 році було проаналізовано визначити емоційність у мові і способи та особливості її відтворення в україномовному перекладі. Енді Вейр – автор, передає у своїй роботі різномаїтну палітру емоцій, від позитивних до негативних. Було визначено два типи способів передачі емоційності у мові – прямий і непрямий. Лексика, яка передає певні емоції через свою семантику, відноситься до прямого позначення емоційності у мові. Лексика та фразеологізми, які виражають емоції у переносному значенні або за допомогою додаткових слів відносимо до непрямого позначення емотивності.

Засоби прямого позначення – 55% та непрямого – 46%, показують близьке процентне співвідношення у досліджуваному науково-фантастичному романі. Лінгвальні засоби прямого позначення включають у себе лексику, що безпосередньо називає емоції. Ми визначили чотири типи лінгвальних засобів які поділяються на різні частини мови. Серед них три засоби використовуються приблизно з однаковою частотою, а саме: дієслова – 35%, прислівники – 30%, прикметники – 25% та іменники – 10%. Більшість прикметників та прислівників не виражають емоції прямо. Прикметини та прислівники лише описують людські емоції й не можуть передати повну картину емоцій самостійно. Отже, без таких частин мови як іменник та дієслово, прислівник або прикметник не можуть самостійно дати повне уявлення про почуття, які відчуває персонаж книги.

Найчастотнішими у використанні з усіх проаналізованих лінгвальних засобів виявилися дієслівні засоби, які прямо називають конкретні емоції, а також дієслова, що мають широкий семантичний опис. Адвербіальні - це лінгвальні засоби, які позначають або виражають емоції переважно підкреслюють відповідне значення за допомогою іменника, дієслова чи прикметника, що доповнює емоціональний контекст. Ад'єктивні лінгвальні засоби вираження емоцій, в більшості яких міститься ступінь порівняння як засіб наголосу, в якому авторові вдається підсилити емоційне значення цих

прикметників. У субстантивних мовних засобах бачимо похідні й непохідні іменники. Похідні іменники за допомогою суфікса -ness, -ment допомагають точно називати людські емоції та почуття. До лінгвальних засобів непрямого позначення відносимо вульгаризми (53%), інтенсифікатори (17%), вигуки (15%), фразеологізми (10%), жаргонізми (5%).

У науково фантастичному романі Е. Вейр «Artemis» та його українсько-мовному перекладі «Артеміда» перекладеному Дмитром Кушніром (Видатництво КМБУКС) за допомогою перекладацького аналізу ми визначили використання десяти перекладацьких трансформацій, застосованих для передачі емоцій головної героїні та інших персонажів твору. Такий широкий спектр перекладацьких трансформацій, а саме застосування словникових відповідників – 29%; лексичні заміни – 26%; транспозиції 15%; цілісні перетворення – 11%; калькування 7%; фразеологічні заміни – 4%; ампліфікація – 3%; вилучення – 2; експлікація – 2%; антонімічний переклад – 1% пов'язаний із різноманіттям лінгвальних засобів емоційного мовлення головної героїні у оригінальному тексті: окремі слова та словосполучення, ідіоми та фразеологізми, епітети тощо. Використовуючи метод кількісних підрахунків, ми визначили, що словникові відповідники це найчастотніший метод перекладу у досліджувальному науково-фантастичному романі для передачі емоцій та емоційних станів, а рідше всього вживається трансформація антонімічного перекладу.

З огляду на брак досліджень лінгвальних засобів вираження емоцій в науково-популярних текстах різної тематики і жанрів та їх відтворення в українських перекладах, перспективним є подальше поглиблене вивчення цієї теми на матеріалі інших науково-популярних текстів.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Англо-український словник. URL: <https://www.dict.com>
2. Бацевич Ф. С. Комунікативна лінгвістика: підручник. К: Видавничий центр «Академія», 2005. 254 с.
3. Бацевич, Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. К: Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
4. Баюн К. Й. Експресивність як мовна та мовленнєва категорія. Наукові записки Національ
ного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». Вип. 53. 2015. С. 25–28.
6. Безугла Л. Р. Діалог, діалогічний текст та діалогічний дискурс. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. 2009. Вип. 60, № 867. С. 7–14.
7. Білас А. А. Стратегії відтворення емоційно-експресивної функції знижених розмовних одиниць в українському перекладі роману Е. Е. Шмітта «Оскар і рожева пані». Наукові записки НУ Острозька Академія. Серія: Філологічна. 2014. №. 45. С. 191–195.
8. Бондарчук Т. І. Лексичні засоби вираження емотивного значення в сучасній німецькій мові. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2016. № 5. С. 285–290.
9. Власова О.І. Психологія соціальних здібностей: структура, динаміка, чинники розвитку: Монографія/О.І. Власова - К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005
10. Гамзюк М. В. Емотивність фразеологічної системи німецької мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / М. В. Гамзюк. – К., 2001. – 34 с.
11. Головня А. В. Особливості передачі культурного компонента

- порівняння при перекладі прозових творів Редьярда Кіплінга. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2011. № 9 (220). Ч. II. С. 156–163.
12. Григоренко Н. Проблеми визначення мовних одиниць на позначення емоцій (на матеріалі української та англійської мов). Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер.: Філологічні науки. 2010. № 89 (3). С. 123–127.
13. Гусева А. Г. Проблема перекладу англійських порівнянь українською мовою. Магістеріум. 2015. № 2 (41). С. 96–101.
14. Демецька В. В. Теорія адаптації в перекладі : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук : 10.02.16 «Перекладознавство». Київський університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2007. 27 с.
15. Дзюба І. М. Афект. Енциклопедія сучасної України. К: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001–2020.
16. Емоції та наше здоров'я. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://nuph.edu.ua/emociji-ta-nashe-zdorovya/>
17. Емоції і почуття у вченні Вундта URL: http://psychologis.com.ua/emocii_i_chuvstva_v_uchenii_vundta.htm
18. Емоції: види та значення, прояви, механізм виникнення. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/biolog/26132/>
19. Енді Вейр Артеміда – 1: [Електронний ресурс]. / Вейр Енді [переклад з англ. Дмитра Кушніра]. – 2017. – 296 с.
20. Ільченко О.М. The Language of Science: Semantics. Pragmatics. Translation. – Англійська мова науки. Семантика. Прагматика. Переклад: Підручник. Для студентів вищих навчальних закладів і науковців. – К.: НВП "Видавництво "Наукова думка" НАН України", 2009. – 288 с.
21. Ільченко О.М. Атрактори уваги сучасного англо-американського дискурсу <http://eprints.zu.edu.ua/3508/1/03iomand.pdf>
22. Калита А.А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання. – К.: КДЛУ, 2001. – С.24-37.

23. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
24. Клапаред Е. Почуття та емоції. Claparede. E. Feeling and emotions. – In: Reymert M. L. (ed). Feelings and emotions. Worcester, 1928, pp. 124–138.
25. Киричук О. В., Роменця В. А. Основи психології: підручник. К: Либідь, 1999. - 632 с.
26. Киселюк Н. П. Невербальні компоненти комунікації. Луцьк: Вежа, 2006. 15–18 с.
27. Кобякова І. К. Концепція текстових вправ з перекладу. Методологічні проблеми сучасного перекладу : матеріали VIII Міжнародної науково-методичної конференції, 23-25 січня 2009 року / редкол. : С. О.Швачко, І. К. Кобякова, С. В. Баранова, О. М. Медвідь. Суми : СумДУ, 2009. С. 61–62.
28. Кобякова І. К. Проблема досвіду та компетентності за Віталієм Кейсом. Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства : матеріали сьомої Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів, викладачів та співробітників (Суми, 18–19 квітня 2019 р.) / уклад. : О. М. Євтушенко. Суми: Сумський державний університет, 2019. С. 109–111.
29. О.Кондратьєва, І.Шахновська Відтворення емотивних синтаксичних засобів в українському перекладі англійської драми/ Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: зб. наук. праць. – К.: Аграр Медіа Груп, 2014. — С. 169—173.
30. Кость И. Я. Механізми вербалізації емоційного стану людини в українському прозовому тексті. Ученые записки Крымского федерального университета имени В.И.Вернадского. Филологические науки. 2011. Т. 24. № 4. Часть 2. С. 279–284.

31. Космеда Т. А. Аксиологічні аспекти прагмалінгвістики: формування та розвиток категорії оцінки : монографія. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. 350 с.
32. Красовська І. В. Роль емоцій в усному мовленні (лінгвокогнітивний аспект). Наукові записки [Національного університету Острозька академія]. Сер.: Філологічна. 2010. №. 16. С. 144–147.
33. Крисанова Т.О. Співвідношення емотивного та оцінного компонентів висловлювань, що передають негативну оцінку адресата // Філологічні студії. - Луцьк: Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки. Волинський Академічний Дім, 2001. - № 2. - С. 70-73.
34. Кузенко Г. М. Емотивність на різних мовних рівнях. Наукові записки Національного університету Острозька академія. Острог : Видавництво Національного університету Острозька академія, 2000. Том 18. С. 76–82.
35. Кузенко Г. М. Емоціональні висловлювання як об'єкт наукових досліджень. Стан та перспективи розвитку новітніх науково-освітніх комп'ютерних технологій : матеріали науково-практичної конференції. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2003. С. 110–118.
36. Кузенко Г. М. Номінативні перформативні речення з емотивним значенням. Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія». Спеціальний випуск: у двох частинах. Част. 1. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2001. Т. 19. С. 42–45.
37. Літвінчук І. М. Прагматика емотивного тексту : автореф. дис. на здобуття ступ. канд. філолог. наук / І. М. Літвінчук. – К., 2000. – 231 с
38. Максимов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Київ : Ленвіт, 2006. 175 с.
39. Мандер С. М. Емоції та їх вербальна репрезентація в українській та американській лінгвокультурах. Мовні і концептуальні картини світу. 2014. № 50 (2). С. 42–48.
40. Мац І. І. Різновиди емоцій та способи їх вербалізації (на матеріалі

- англійської мови) / І. І. Мац [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/3511/1/03miiesv.pdf>
41. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика : Навч. посіб. Київ : Вища шк., 2003. 311 с.
42. Михайленко О. О. Прийом перекладу як один з основних елементів техніки перекладу. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2012. № 13 (248). С. 201–208.
43. Назаренко Ю. І. Використання трансформацій для досягнення адекватності перекладу (на матеріалі повісті «Сніданок у Тіффані» Т. Капоте). Філологічні науки. 2007. №9. URL: http://www.rusnauka.com/7_DN_2007/Philologia/20721.doc.htm
44. Носенко Е. Л. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції: монографія / Е. Л. Носенко, Н. В. Коврига. – К.: Вища школа, 2003. – 126 с.
45. Несин Ю. М. Особливості перекладу висловлювань-незадоволень мовців різних соціокультурних рівнів. Вісник НТУУКПІ. Філософія. Психологія. Педагогіка. 2010. №. 1. С. 201–205.
46. Паров'як І. І. Емотивність художнього тексту у скопусі суміжних понять. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». Острог: Вид-во Національного університету «Острозька академія». Вип. 44. 2014. С. 224–225.
47. М. М. Полюжин, Н. М. Максимчук, Л. Ф. Омельченко. Теорія і практика перекладу з англійської мови на українську : навч. посіб. Київ, 1991. 95 с.
48. Потапенко С. І. Мовна особистість у просторі медійного дискурсу (досвід лінгвокогнітивного аналізу) : монографія. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2004. 360.
49. Прокойченко А. В. Дослідження категорії емотивності у контексті антропоцентричної парадигми сучасної лінгвістики. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». Острог : Вид-во Національного університету «Острозька академія». Вип. 53. 2015. С. 198–200.

50. Публічний електронний словник української мови URL : <http://ukrlit.org/slovnyk/>
51. Сарбаш О. С. Семантика позитивної емотивної лексики: лінгвокогнітивний та лексикографічний аспекти (на матеріалі англійської, української та новогрецької мов): дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17. Донецьк : 2008. 198 с.
52. Селіванова, О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля, 2008. 712 с.
53. Слинько І. І. Синтаксис сучасної української мови: проблемні питання: навч. Посібник. Кобилянська. К: Вища шк., 1994. 670 с.
54. Сліпецька В. Д. Вияв негативних емоцій в українській, російській і англійській лінгвокультурах: мовленнєвий жанр прокляття // *Studia Ucrainica Poznaniensia*. – Zeszyt I. – Poznan, 2013. – С. 196–200.
55. Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/sum>
56. Словник літературознавчих термінів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrlib.com.ua/encycl/slovnyk/index.php?let=6>
57. Степанов О. М. Основи психології і педагогіки. 2006 р.
58. Тараненко Л. І., Горбачук О. І. Специфіка перекладу емотивних конструкцій на позначення невдоволення (на матеріалі англійської художньої прози). *Young*. 2017. Т. 47. №. 7. С. 239–243.
59. Характеристика емоцій URL http://pidruchniki.com/14940807/psihologiya/harakteristika_emotsiy
60. Чабаненко В. А. Теоретичні засади дослідження експресивних засобів української мови / В. А. Чабаненко // *Мовознавство*. – 1984. – № 2. – С. 11–18.
61. Черноватий Л.М. Навчання письмового перекладу: навички та уміння етапу аналізу тексту оригіналу і вправи для їх формування. Філологічні трактати. Том 4. 2012. С. 126–131.

62. Швець Г. Текстова категорія інформативності у лінгводидактичному аспекті іноземної. Теорія і практика викладання української мови. Вип. 8. 2013. С. 194–208.
63. Ярошко Н. С. Лінгвопрагматика графічних засобів у романах французьких письменниць кінця ХХ століття. Записки з романо-германської філології. 2012. Вип. 2. С. 135–142.
64. Aitchison J. Cognitive clouds and semantic shadows. *Language and Communication*. Oxford, 1985. 69-93 p.
65. Andy Weir *Artemis* / Weir Andy – New York : Penguin Random House LLC, 2017. – 296 p.
66. Arnold M. B. *Emotion and Personality. V.1 Psychology Aspects. V.2 Neurological and physiological aspects*. N. Y.: Colombia University Press, 1960. 221 p.
67. Birdwhistell, R. L. *Introduction to Kinesics: An Annotation System for Analysis of Body Motion and Gesture*. Washington, DC: Department of State, Foreign Service Institute. 1952.
68. Benzinger, E.M *Intensifiers in Current English*, PhD thesis, University of Florida, 1971.
69. Berridge K. C. Robert Zajonc: The Complete Psychologist. *Emotion Review*. October 2010. No. 2 (4). P. 348–352.
70. Bolinger, D. *Degree Words*. – The Hague – Paris, 1972.
71. Danes F. *Cognition and Emotion in Discourse Interaction: A Preliminary-Survey of the Field*. Berlin, 1987. 272-291 p.
72. *Cambridge Advanced Learner's Dictionary*. Cambridge: CUP, 2005. 1572 p.
73. *Cambridge Dictionary*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/>
74. *Collins Dictionary*. URL: <https://www.collinsdictionary.com/>
75. Edmondson W. *Affect and Language Development*. Tubungen: Niemeier, 1992. p. 32.
76. Ekman P. *An Argument for Basic Emotions*. *Cognition and Emotion*. Vol. 6. 1992. P. 169–200.

77. English Oxford Living Dictionary URL : <https://en.oxforddictionaries.com>
78. Finik, E. O. Verbal Image as a Translation Problem. Лінгвістика. Лінгвокультурологія : зб. наук. пр. / редкол. : Ю. О. Шепель (відп. ред.) та ін. Дніпропетровськ : Біла К. О., 2014. Т. 7. С. 3–9.
79. Foolen A. The expressive function of language: Towards a cognitive semantic approach. The Language of Emotions. Amsterdam. Philadelphia: John Benjamins Publishing House, 1997. P.15–33.
80. Greenbaum S. Verb-Intensifier Collocations in English: An Experimental Approach. Paris: The Hague, 1970. 96 p.
81. Guo T. The Discourse Analysis of Discourse Information Function Features in Interest Contention of Business Dispute Settlement Courtroom Discourse: A Discourse Information Perspective. Asian Social Science. Vol. 16. No. 7. 2020. P. 99–109.
82. Jakobson R. On Linguistic Aspects of Translation. On Translation. Cambridge, Harvard University Press, 1959. P. 232–239.
83. Hall E.T. The Silent Language. — Fawcett, 1968.
84. Heller A. A. Theory of Emotions. Assen, 1979. 147 p.
85. Kerbrat-Orecchioni C. La connotation. Lyon, 1977. 7-23 p.
86. Izard C. E. Organizational and Motivational Functions of Discrete Emotions // Handbook of Emotions / Edited by M. Lewis and J. M. Haviland. New York; London: The Guilford Press, 1993. P. 631–642.
87. Izard C. E. Patterns of emotions: A new analysis of anxiety and depression. New York: Academic Press, 1972. 102 p.
88. Lewandowski Th. Linguistisches Wörterbuch. Heidelberg; Wiesbaden: Quelle und Meyer. 4., neu bearb. Aufl. 1985. 574 p.
- Macmillan Dictionary. URL: <https://www.macmillandictionary.com/>
89. McNair D. M. Manual for the Profile of Mood States. CA: Educational and Industrial Testing Services, 1971. 27 p.

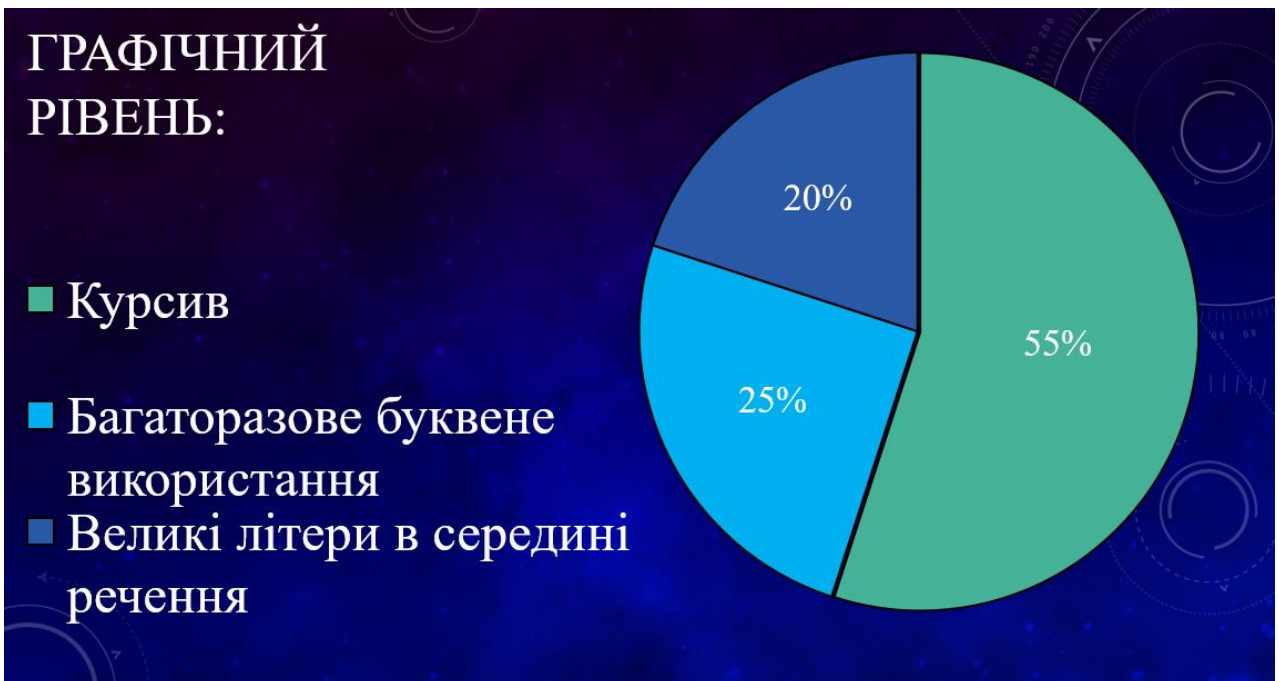
90. Merriam Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com/> (дата звернення 05.10.2021)
91. Macagno F., Walton D. *Emotive Language in Argumentation*. Cambridge University Press, 2014. 292 p.
92. Reevy G. M., Malamud Ozer, Y., Ito Y. *Encyclopedia of Emotion*, Two volumes. Westport, CT: ABCCLIO/Greenwood Press, 2011. 677 p.
93. Rett J. The semantics of emotive markers and other illocutionary content. URL: https://linguistics.ucla.edu/people/Rett/Rett_2019_emotive_markers.pdf
94. Plutchik R. Psychology of individual differences with special references to emotions. *Annual. N. Y. Science*. 1966. Vol. 134. No. 2. P. 776–781.
95. Quirk, R. [et al]. *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London: Longman, 1985.
96. Roget's International Thesaurus. New York, NY.: Thomas Y. Crowell Company, 1977. 900 p.
97. Sapir, E. Grading: A study in semantics. *Philosophy of Science*, 1944, pp. 93–116.
98. Sapir E. *Language: An introduction to the study of speech*. E. Sapir: N.Y., 1994. 56-61 p.
99. Schachter S. *Emotion, Obesity and Crime*. New York, NY: Academic Press, 1971. 195 p.
100. Tagliamonte, S.A. 2008. So different and pretty cool! Recycling intensifiers in Toronto, Canada. *English Language and Linguistics* 12:361–394.
101. *The Wordsworth Dictionary of English Usage*. London : Wordsworth Reference, 1995. 632 p.

ДЖЕРЕЛА ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Енді Вейр Артеміда – 1: [Електронний ресурс]. / Вейр Енді [переклад з англ. Дмитра Кушніра]. – 2017. – 296 с.
2. Andy Weir Artemis / Weir Andy – New York: Penguin Random House LLC, 2017. – 296 p.

ДОДАТКИ

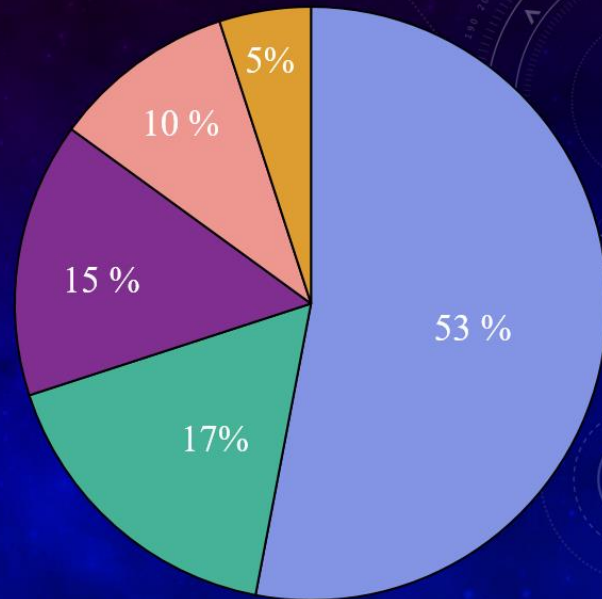
Додаток А. Процентне співвідношення лінгвальних засобів емотивності та перекладацькі трансформації.

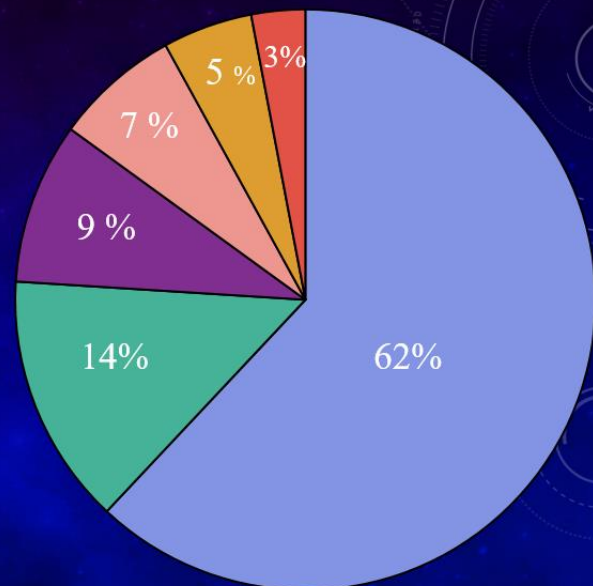
ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ НЕПРЯМОГО ПОЗНАЧЕННЯ:

- Вульгаризми
- Іntenсифікатори
- Вигуки
- Фразеологізми
- Жаргонізми

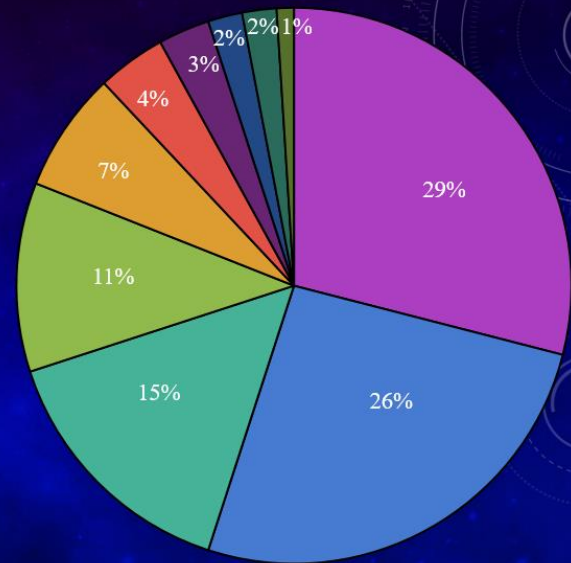
СИНТАКСИЧНИЙ РІВЕНЬ:

- Окличні та питальні речення
- Повтори
- Інверсія
- Переривання
- Емфатичне використання do
- Пропуски

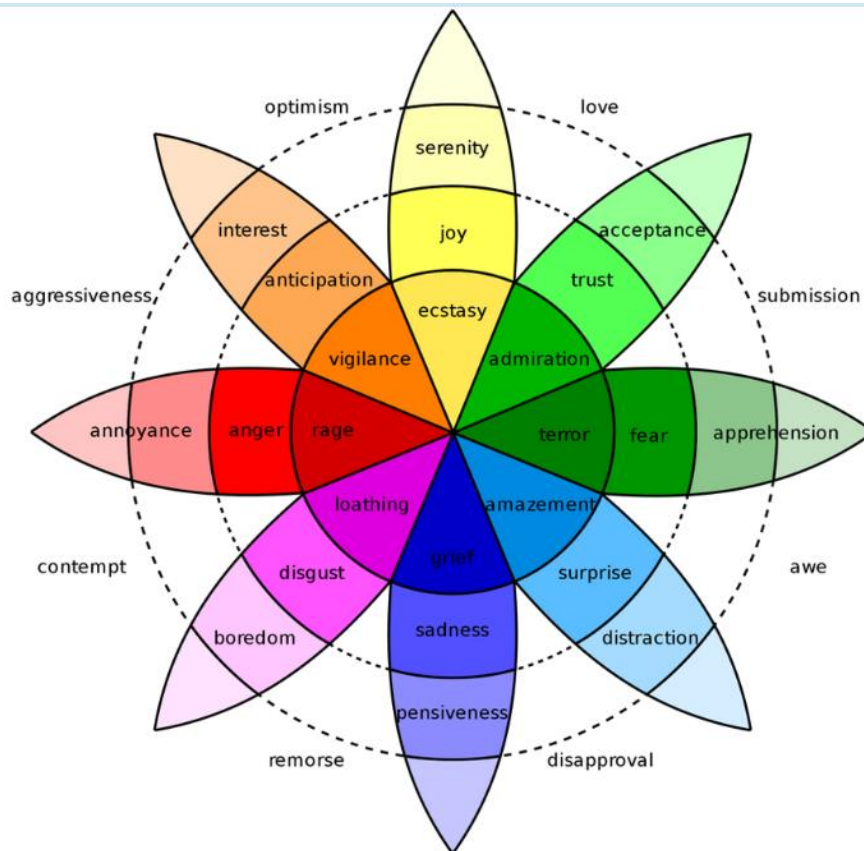

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ:

- Словникові відповідники
- Лексичні заміни
- Транспозиції
- Цілісні перетворення
- Калькування
- Фразеологічні заміни
- Ампліфікація
- Вилучення
- Експлікація
- Антонімічний переклад

Додаток Б. Колесо емоцій Плутчика.

Додаток В. Табл. А.1. – Приклади з лінгвальними засобами вираження емотивності в оригіналі та перекладі

№	Текст оригіналу	С.	Переклад Дмитра Кушніра	С.
1	It's airlock, ringed with red lights, stood disstressingly far away.	8	Його шлюз, підсвічений червоними ліхтарями, ще страх як далеко.	8
2	I was really hauling ass now. I even left Bob behind, and he's the most skilled EVA master on the moon.	8	Я мчу на шаленій швидкості й навіть залишаю позаду Боба, хоча він досвідчений спеціаліст із відкритого космосу.	8
3	You're going too fast!	8	Ти біжиш надто швидко!	8
4	They were growing <i>very</i> quickly.	9	Вони збільшуються в розмірах надзвичайно стрімко.	9
5	It failed. It means <i>you</i> failed.	11	Проблеми зі скафандром — це твої проблеми.	11
6	That's so ridiculous!	11	Це смішно!	11
7	I live in Artemis, the first (and so far, only) city on the moon.	11	Я живу в Артеміді — першому і поки що єдиному місті на Місяці.	11
8	It's pricey to get here and expensive as hell to live here.	12	Сюди дорого добиратися. Тут пекельно дорого жити.	12
9	Conrad Down's halls are positively claustrophobic.	13	У Нижньому Конраді вони просто-таки викликають клаустрофобію.	13
10	Yeah, I got to tell you, tourists pay <i>good</i> money to go outside.	14	Але мушу сказати, туристи платять добрячі гроші, щоб вийти на поверхню.	14

11	Hell, I'm headed to the Visitor Center right now to give some tours. I'll be raking it in.	14	Ось і зараз я йду до Центру відвідувачів — буду проводити екскурсію. Грошей зароблятиму силу-силенну!	14
12	He smirked in a very punchable way.	14	Він усміхається так, що йому одразу хочеться зацідити в пику.	14
13	They stay at crappier hotels in crappier bubbles like Conrad.	15	Вони зупиняються у відстійніших готелях, у відстійніших куполах, таких як Конрад.	15
14	And my, oh my, do they shop.	15	От якраз вони й полюбляють ходити на закупи.	15
15	The massive airlock complex is the second-largest chamber in the city.	15	Величезний шлюзовий комплекс є другим за величиною об'єднаним простором в усьому місті.	15
16	The smelter uses insane amounts of heat and extremely nasty chemicals, so everyone agrees it should be far away.	15	Комбінат використовує величезні обсяги енергії та небезпечні хімічні речовини, тому всі згодні, що він має стояти якнайдалі.	15
17	And for those who do want to venture outside to get a better view, Dale and other EVA masters are ready to give them a tour.	15	Для тих же, хто наважиться вийти назовні і роздивитися краще, Дейл та інші ВК-спеціалісти радо проведуть екскурсію.	15
18	Damn, I wasted a perfectly good bitchy glare.	16	Мій гнівний погляд залишився непоміченим. А шкода.	16
19	Because lunar dust is <i>extremely</i> bad to breathe.	16	Тому що місячний пил надзвичайно сильно шкодить органам дихання.	16